NUMMER 40 DONDERDAG 4 OCTOBER 1928 28STE JAARGANG

Het Koloniaal Weekblad

ORGAAN DER VEREENIGING „OOST EN WEST"

Zij, die na 1 October 1928 als lid (minimum contributie f 5.— per jaar) tot de Vereeniging toetreden, ontvangen het „Kolon. Weekblad" over het laatste kwartaal van dit jaar gratis.

Doel en streven van de Vereeniging „Oost en West".

Het is gebleken niet ondienstig te zijn een korte toelichting te geven op de formuleering van het doel en streven der Vereeniging gelijk dit aangegeven is in de eerste drie alinea's van het propagandablad (afgedrukt in het Kol. Weekbl. van 13 Sept. j.l., No. 37).

Alinea I. De Vereeniging „Oost en West" beoogt het onderhouden en versterken van den band tusschen de Europeesche en Overzeesche deelen van het Rijk der Nederlanden, door het bevorderen van hunne zedelijke en stoffelijke, gemeenschappelijke zoowel als bizondere belangen.

Toelichting. De band, waarvan hier sprake, te onderhouden en te versterken kan, blijkens de verdere omschrijving, niet anders gedacht worden als een blijvende vriendschapsband, welke verandering in den vorm hij ook in den loop der tijden moge ondergaan.

Alinea 2. Zij neemt derhalve stelling tegen de verderfelijke invloeden die zoowel in Oost-Indië als hier te lande aansturen op een verbreking van het Rijksverband.

Toelichting. Door het woord „derhalve" vloeit deze alinea uit de vorige voort. Zij wijst tevens aan waartegen de Vereeniging in de eerste plaats gekeerd is.

Alinea 3. Voor zooveel dit binnen haar werkingsfeer ligt, werpt zij daartegen een dam op door de bevordering van al datgene op zedelijk en stoffelijk gebied wat de Overzeesche deelen met het Europeesche onderling verbindt.

Toelichting. Hierin wordt de wijze aangeduid hoe de Vereeniging, met verwerping van wat naar scheiding leidt, streeft naar eenheid tusschen de verschillende gebiedsdeelen van het Rijk.

Uit tekst en toelichtingen blijkt ten duidelijkste, dat het doel en streven der Vereeniging opbouwend is en gegrondvest op ethische motieven, welke, als bekend, een practische toepassing vinden. In de Vereeniging is dan ook plaats voor alle diegenen die instemmen met een steeds meer toenaderende houding van beide zijden, van Oost met West, en omgekeerd, voor hen die, wars van verwijdering en scheiding, saamhoorigheid en vereeniging voorstaan.

Bovenwindsche Eilanden.

(Particuliere correspondentie).

—o—

Daarboven (18° N.B., 63° W.L.), *26 Juni 1928.*

Kunstmatige oriëntatie der Bovenwinden naar Curaçao.

II.

's Gouverneuren rede van 8 Mei j.l. met een lange inleiding.

1. Innerlijke tegenstrijdigheden. — 2. Korte inhoud der rede. — 3. Een woord van Gouverneur Nuijens. — 4. De Herodes en Pilatus politiek. — 5. Onze eilanden behoeven immigratie. — 6. Loop der bevolking. — 7. Het aantal landbouwers. — 8. De veestapel. — 9. De middelen en inkomsten 1922—'27. — 10. Waarde van den in- en uitvoer 1918—'26. — 11. Interpretatie van officieele gegevens. — 12. Onze waardigheid en ons bestaansniveau behoeft slechts bescherming tegen Curaçao. — 13. We zijn geen zwakkelingen die oeconomisch ons bestaansrecht verloren hebben. — 14. Emigratie mag voor ons geen grondslag zijn voor een gezonde welvaartspolitiek. — 15. De „States" geen toevlucht voor ons. — 16. De oeconomische emigratie een Antilliaansch verschijnsel. — 17. De immigratie-beperkingen der „States" dienstbaar aan Curaçao. — 18. De openingsrede over St. Martin. — 19. Id. over Saba. — 20. Id. over St. Eustatius. — 21. Geen orgaan ter bescherming van emigranten. — 22. De Minister winne bij ons ongesuggereerd advies in.

(Vervolg).

19. Voor Saba: „De algemeene oeconomische toestand op Saba werd gedurende 1927 niet slechter. De geldelijke steun van in den vreemde en ook op Curaçao werkende Sabanen bleef steeds toevloeien (sic). Tal (*hoeveel?*) van jongelieden hebben op Curaçao op de tankbooten van de Curaçaosche Scheepvaart Maatschappij (een maatschappijtje van de Petroleum Industrie Mij.) een plaats kunnen krijgen (*Hoe goedig!*); ook aan den wal zijn verscheidenen werkzaam. Ook in 1927 hadden de Sabatankwerken een ruim debiet." *De geest, die zich van een bepaald denkbeeld niet los kon maken, bleef wederom in gebreke te melden, waarom de oesterachtige gehechtheid van den Sabaan aan zijn geboortegrond aan het losweeken is.* Waarom hij Saba geen radiopost gaf, teneinde den zeeman nader bij zijn gezin te houden en het insulaire leven in 't algemeen te veraangenamen? — hoe gekleurden tot de hoofdplaats van het eiland, de Bottom, hebben kunnen doordringen, wat toch een teekenend sociologisch verschijnsel is? — of die tankvaart de zoo vermaarde zeemanschap der Sabanen ten goede komt? Welke invloed landbouw en veeteelt op den oeconomischen toestand van Saba had, peilde de Gouverneur evenmin, ook schijnt hem ontgaan te zijn *de daar heerschende opvatting, dat hij het eiland, gelijk de beide andere, maar aan hun lot wil overlaten.* En in die toevloeiing van steungeld schuilt ook een hyperbolistisch addertje. Juister ware het geweest te zeggen: *de elders werkende Sabanen kwamen naar vermogen hun geldelijke verplichtingen voor de achtergeblevenen na.* Waar-

om verder geen gegevens verstrekt, zooals voor St. Martin over postwissels, enz.? Waarom de ellendige verbinding met Curaçao niet gereleveerd, die de Sabanen naar dat eiland moeten overbrengen v.v.?

20. Voor St. Eustatius. De oeconomische toestand is als achteruitgaand te beschouwen. Geen gereede markt mocht gevonden worden voor de weinige voortbrengselen als bataten en yams. (Denk aan de ellendige verbinding en wie is daar verantwoordelijk voor?). Dat de inwoners meer dan ooit den druk der armoede gevoeld hebben, blijkt wel uit het feit, dat diefstal van grondprovisiën (knolgewassen), schapen en geiten in 1927 herhaaldelijk voorkwam. (Was het niet de Herodes-Pilatus-politiek, die het politioneele toezicht verminderde (opheffing van den boschwachtersdienst) en de ambtelijke bezetting beneden peil bracht, gelijk zij het den landbouw deed?). De emigratie van arbeiders naar Curaçao bleef op kleine schaal aanhouden, doch het wil voorkomen, alsof dit eiland er weinig baat bij vond. Vele Statiaansche jonge mannen keerden na een kort verblijf op Curaçao naar hun eiland terug, omdat zij ongeschikt bleken tot geregelden arbeid. Welk een opvatting ook, kersversche landarbeiders naar industrieel Curaçao te zenden! En een beetje onheusch, hen ongeschikt te verklaren voor allen geregelden arbeid!

In '26 hadden reeds v... Statianen van de 150 à 170 vertrokkenen hun misstap naar Curaçao ingezien; loon en levensstandaard liepen te veel uiteen. Willemstad was voor hen een vreeselijke plaats om er te leven; de huishuur was er zelfs hooger dan in „Great New-York". Allen, zonder onderscheid, trachtten zich een weg naar huis te banen, waar men van doelmatig vallende regens genoot en het goed ging. Curaçao bood een goede markt aan voor bataten en kleine hoeveelheden yams en die op honk gebleven waren, hielpen hun weggelokte vrienden en verwanten huiswaarts. De bonafide winkelier had den Gouverneur kunnen inlichten, dat wat deze baat noemt voor hem een schadepost was. Er waren nog Curaçao-gangers, die voedsel en ook wel kleeren zonden vanuit Willemstad. Evenwel, zij kunnen niet genoeg overleggen om hun woning op Statius te herstellen, laat staan een nieuwe te bouwen, zij dreigen blijvers te worden, zoowel als zij, die snakken naar gereed geld om aan hun dobbelzucht te voldoen, waartoe in Willemstad zooveel gelegenheid bestaat.

Evenwel, van de drie eilanden staat, naar het werkelijk voorkomt, St. Eustatius oeconomisch het minst slecht er voor.

Er bestaat daar nog, wat de Gouverneur nooit geweten heeft, althans door zijn dwangdenkbeeld nooit begrepen heeft, juist een kern van planters op eigen grond (juist als in 1918) en op domeingrond, een 75 man sterk. Minister Kan zou blij zijn als hij zoo'n troepje van werkers ergens in Drente kon nederzetten. Hun maatschappelijk leven bleef meer normaal dan dat op St. Martin, waar het door de creolen meer subtiel, meer gesocialiseerd is en het kleurlingdom minder oeconomisch-vrij is. Zij, die op het eiland tot de elite gerekend worden, bereiken nog niet het getal 20. Er gaat weinig sociale kracht meer van hen uit. Evenwel, er zijn op 't eiland in het geheel nog omstreeks 900 kleurlingen aanwezig, waarvan een derde planters zijn. Het gemiddelde geboorte-overschot over de jaren '21—'25 bedroeg 23 tegen 15 op Saba en 19 op St. Martin, ofschoon beide laatste een hooger bevolkingscijfer hebben. De openingsrede van een der drie voorgangers van den huidigen titularis had ten aanzien van St. Eustatius kunnen luiden: De landbouw wordt er heden in het bijzonder gedreven door menschen in de kracht van hun leven. Vele jongeren echter hebben in de laatste jaren het noodige geduld verloren; toch mag met vreugde vermeld worden, dat ettelijken het brachten tot het bouwen van een eigen huisje. Met name de gebruiksbelasting schijnt anderen van woningbouw of vergrooting van huis af te houden. Uit de slenteraars komen de geitendieven voor, die in het heuvelland vrij hun bedrijf kunnen uitoefenen, wat een bestuursfout genoemd moet worden.

Ook tegen de baliekluivers op den „Leugenaar" en aan den Baai moet opgetreden worden.

Sinds December '27 liet de regen Statius in den steek, zoodat de yams- en batatenoogst voor sommige kwartieren van het eiland een tegenvaller was in het eerste kwartaal van het loopende jaar. Gereed geld is er schaarsch, slechts een sisalfabriekje bracht wat in omloop. Het was een bestuursfout niet begrepen te hebben, hoe een geregelde afzet onzer producten met een Gouvernementsscho... het contantengebrek had kunnen lenigen. Er ... ken niet veel Statianen meer naar Curaçao; ... verwijlt nog de groote meerderheid der vertro... nen daar. Niet zoo zeer bij verkiezing, maar we... de destructieve politiek der laatste jaren. Zij ... zen geen contact meer te kunnen krijgen met ... Bestuur. In vrijdom van belastingen ziet de be... king in het algemeen geen heil. Met goed en g... koop land en een redelijke regeling der pacht... met voorschotten in zaad en eieren en met v... schotten op den oogst en het product onder w... borg van den inkomenden oogst of product — ... bijstand en leiding bij het tot stand brengen ... een coöperatieve plantersvereeniging ziet de ... van het plantersdom een betere toekomst voor ... eiland, dan zijn bewoners bij armenzorg onde... brengen. Spontane re-emigratie zal er tevens ... bevorderd worden en Curaçao is zedelijk verpl... de emigranten kosteloos naar hun huis terug... br...gen. Ernstig dienen deze wenschen, als ur... te aangelegenheden, in overweging genomen ... worden, temeer, daar zij financieel geen h... eischen stellen. Ook op St. Martin moeten alle ... delen aangewezen worden den grooten en klei... landbouw, die ook de veeteelt omvat, zoowel al... zoutbedrijf weer vasten grond onder de voete... geven. Verschillende producten van afzet ku... naast het steungeld eigen verdiend geld op ... brengen. Een toch heel wat betere oeconomi... factor dan de bedoeling door dezen Gouverneur ... zoodanig beschouwd."

Heden zouden wij deze gefingeerde rede ku... aanvullen met de mededeeling, dat er een ak... droogte met stof ons leven veronaangenaamt ... putten en regenbakken raken leeg als ze nog ... terhoudend zijn. Terwijl in 1919 alle putten en ... genbakken in het benedendorp hersteld waren ... men in '22 op Taylor's put in het bovendorp ... windmolen wist te plaatsen, maar slechts ... handbediening in orde bracht, werd er in '2... het belang van de waterverschaffing niets ... menswaardigs verricht. In '24 hetzelfde li... enz., enz.

21. Een der hoofdverplichtingen van het Cen... Bestuur ware geweest te trachten de emigratie ... ons geheel overbodig te maken. Bij een bev... gend volksbestaan toch blijft emigratie binnen ... grenzen bepaald en het ontwricht niet het ge... leven. Het bestuur stelde zich daar diamet... tegenover, het was dus geen goed bestuur, ... doelmatige overheidsbemoeiing. Het liet ook ... een emigratiewet naar moderne opvatting in he... ven te roepen. Het riep geen organen in het ... voor bescherming onzer emigranten, tot voorlich... en tusschenkomst onzer emigreerende landa... ders ten aanzien van arbeidsduur, loon, assura... premie voor den werkman zelf of zijn na te ... betrekkingen. Het stelde geen eischen omtre... deugdelijkheid, inrichting en voeding op de ... grantenschepen. (De Gouvernementsschoener ... 100—150 passagiers binnen zijn boorden!) He... kommerde zich niet omtrent het lot dat de m... tegemoet konden gaan en om andere bedrogs... tijken, waarborgde geen redelijke huisvesting, ... de godsdienst-zedelijke belangen evenmin als ... zorgde voor een „Tehuis" der Bovenwindsche ... granten.

Het wordt werkelijk tijd, dat de Gouverneur ... zijn sentimenteele voorstellingen van onze arm... ophoudt. De emigratie van ons wordt er niet ... mee gepraat en wij zijn er allerminst van ge... Bedelaarsmanieren komen alleen bij ons uitv... voor, dat, gelijk als overal elders, hier ook ... schuimt.

De Bewindsman stelde zich niet de vraag, ... welken weg de productiviteit van onze eilanden ... verhoogen, ten einde den waren grondslag van ... meerdering van welvaart, de voortbrenging ... meer goederen in het leven te roepen.

Hij lette niet op de maatschappelijke verhou... gen, op het productiestelsel als zoodanig, die ... onze eilanden heerschten, ondanks zijn herha... joviale bezoeken. Hij scheen als velen, die zoo ... versch uit het Moederland komen, eerder ge... ons minderwaardig te achten, omdat wij de ... Europeesche voortbrengselen van techniek ni... die mate begeeren, of begeeren konden, als ... dat in het Moederland gewoon is.

Hij maakte geen onderscheid tusschen rela... en absolute welvaart. Onttrekking van mensc... materiaal aan en lamlegging van kapitaal van ... dere takken van bedrijf, dan dat der Petrol...

verheid, beperking dus van ondernemingen en ...rmede van de arbeidsgelegenheid in andere be...ven, kunnen een eenzijdigen bloei op Curaçao ... Aruba doen ontstaan, maar veroorzaken op ...stgenoemde eilanden geen werkelijke welvaart ...drukken ons systematisch den weg van het pau...risme op.

De Minister van Koloniën vrage bij ons zelven ...gesuggereerd advies en wel rechtstreeks.

(Wordt vervolgd).

COMMENTATOR.

De ontdekking van het adatrecht en deszelfs ontdekker,

door

Mr. Drs. P. A. F. BLOM

Cand.-Notaris.

Dezer dagen is van de hand van den Leidschen ...gleeraar *Mr. C. van Vollenhoven* verschenen: *„De ...dekking van het adatrecht"*. Wie ingewijd is in ...studie van het adatrecht zal het bestaan moeten ...nnen van het groote levenswerk van prof. van ...llenhoven, dat getiteld is: „Het adatrecht van ...derlandsch-Indië".

...ou men bij het opslaan van het jongste werk ...cht onthullingen verwachten, die aanleiding moe... geven tot het denkbeeld, dat de schrijver uiteen ... gaan zetten, hoe hij er toe gekomen is, niettegen...nde het leervak, hetwelk hij naast koloniaal ...ts- en administratief-recht doceert, er tot de ...gste vernieuwing van de hoogeronderwijswet ge... anders uitzag, om een nieuw vak in de wereld ...elpen; wie dergelijke sensaties wenscht te bele... deed beter het boek niet te ontsluiten, U zult ... naam van den auteur, behoudens op omslag en ...blad, nergens ontdekken, terwijl een verwijzing ... eigen werken zorgvuldig vermeden is. Angst...ig, kan men gerust zeggen, heeft de hoogleeraar ..., daar waar men het tegendeel zou kunnen ver...hten, er zich voor gewacht, maar eenigszins er ...te zinspelen, dat er nog zooiets bestond als zijn ...daardwerk, op welks eerste deel niet lang na de ...ooiing de Thorbecke-prijs is toegekend en een ...rukte aanklacht vormt tegen Van Vollenhoven ... hem uitsluitend het vaderschap toewijst van het ...trecht, dat thans in het middelpunt der belang...ling staat van een iedereen, die met Indië iets ...staande heeft of in het wel en wee van onze ... betrokken is. Leefde Jozef Kohler nog, dan zou ... losse pen de loftrompet van uit Berlijn op een ...danige wijze steken, dat de hoogleeraar, die van ...gelijk geluid al weinig moet hebben, de handen ...erend omhoog gestoken zou hebben.

...oen ik dan de laatste bladzijde van de „Ontdek...g" gelezen had, sloeg ik deel I van het reeds aan...haalde „Adatrecht van N.-I." op en vond onder ...dstuk IV en V van de eerste afdeeling in nog ... voorloopigen vorm vermeld, wat de schrijver ...ns in een aantrekkelijk geschreven monografie ...geduid heeft met de ontdekking van het adat...t met hem zelf als de „man op den achter...nd"; in den loop van de volgende regelen zal de ... kunnen nagaan, wat hier onder ontdekking ...staan dient te worden, dat men daarna tot de ...dekking zal komen, dat de schrijver met betrek... tot de ontdekking van zijn eigen persoon gefaald ...ll, en er dus een tweede deel van dit werk moet ...nen, is te verwachten.

...it den Compagnies-tijd valt weinig mee te dee... omtrent pogingen in het werk gesteld, licht te ... opgaan over dat, wat wij nu adatrecht noemen. ...valt wel een enkel werk te noemen, zoo van Cloot...ks, compendium, handelende over oude adat...schrijvingen, geldende aan de vorstenhoven van ...ne en Gowa, voorts een compendium van mos...sch huwelijks- en erfrecht, afkomstig van Freyer ... eindelijk een rechtsboek, dat Hasselaer tijdens ... residentsschap over Tjerbon liet opstellen, een ...kwerk, dat later door Dr. Hazeu als „Pepakem ...rbon" opnieuw is uitgegeven.

Van Vollenhoven is scherp, als hij deze werken ...n zier slechter acht dan wat Mr. der Kinderen in ... 19e eeuw losgelaten heeft; het zij tusschen twee ...kjes gezegd, dat deze Indische jurist al heel wat ...ezouten critiek van prof. Snouck Hurgronje heeft ...len slikken voor al de door hem ten beste gegeven ...heid.

Op het einde der 18e eeuw komt nu weliswaar de oprichting van het Bataviaasch Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen (1778), doch het liet in de eerste levensjaren al weinig blijken van belangstelling voor het volksrecht.

Pioniers.

De eerste stoot kwam van Britsche zijde: Marsden, een man, die zich niet alleen met taalstudiën bezig hield, maar in dit verband vooral als schrijver van de „History of Sumatra" waardeering verdient, al is slechts een beperkte plaats ingeruimd aan het adatrecht en de volkszeden. Het woord „adat" wordt al bij hem gevonden, daarmee de gewoonten des lands bedoelende.

Deze pionier viel op het pad der Westersche verkenning ook op, door zijn verwijt tegen ons Nederlanders geuit, dat wij uit geldzucht geen oog voor studie van land en volk hebben gehad; toen hij o.m. kennis nam van Valentijn's werken, nam hij zijne uitingen terug. Wat vooral zijn interesse gaande maakte, was voornamelijk volksordening met rechtspleging, huwelijks-, erf- en delicten-recht. Het brandpunt van zijne onderzoekingen liep over het Zuid-Sumatraansche hoogland, doch Minangkabau en omliggende streken werden niet vergeten.

Naast Marsden moet de aandacht gevraagd worden voor een man, dien ik reeds nu noem, omdat hij door mij reeds naar voren gebracht werd bij mijne bespreking van Gonggrijp's schets eener economische geschiedenis van N.-I. [1]): Muntinghe, die eerst onder Raffles op Java en daarna het Nederlandsch-Indische Gouvernement diende. Van Vollenhoven erkent zijne gaven, doch noemt hem lui, waar van hem niet meer dan een vijftal memories bekend zijn. Men kan aannemen, dat hij de man was, die de Javaansche desa als dorpsgemeente, als autochtone gemeenschap met eigen organisatie, met eigen rechten ontdekte. Een voor zijn tijd merkwaardig man, die de rechten van den Javaan zeer voorstond en tegen gronduitgifte aan Europeanen waarschuwde, als daardoor de rechten van den Javaan, hoe dan ook aangetast werden.

Als derde man moet genoemd worden Raffles, hij is ons maar al te goed bekend; pralerig van aard, noemt van Vollenhoven hem dan ook de praler, oppervlakkig, generaliseerende kwam hij tot zijn landrente; als door magische kracht getrokken, gaat zijn blik naar de Vorstenlanden, wel een middelpunt van Javaansche taal en litteratuur, van cultuur, maar allerminst het land om ons het grondenrecht van Java te doen kennen: het door het Vorstengezag beknotte adatrecht, liet slechts een bouw- of bewerkingsrecht over, doch Raffles achtte het oirbaar om met dat recht van den Vorstenlandschen Javaan op den grond voor oogen, maar voor heel Java's Vorsten onbeperkt gezag op den grond te decreteeren en Java tot één groote pachthoeve te stempelen. Een andere dwaling van hem door velen na dien gemaakt, was de vereenzelviging van volksrecht en Mohammedaansch recht, Raffles ging nog verder door den Koran de uitsluitende bron van recht te noemen, terwijl hij het wezen van de desa voor Hindoesch aanzag. Toch kunnen aan Raffles superieure kwaliteiten niet ontzegd worden, hij bijv. zag de eenheid in het Indonesische rechtsbekken ten deele, waarop later teruggekomen wordt.

Naast Raffles moet zijn groote medewerker Crawfurd vermeld worden. De autobiografie van Abdoellah haalt ons nog eens Crawfurd voor den geest als gouverneur van Singapore, op Java was hij tijdens het Engelsche tusschenbestuur Raffles' beste medewerker aan het landrente-onderzoek; dikwijls was hij het op groote punten met dezen niet eens, hetgeen een gevolg was van zijn scherpen blik, waarmee hij in de Vorstenlanden rondgekeken had; ook elders wist hij zich zeer nuttig te maken, zoo op Celebes en Bali; daarnaast is zijn kennis van de Maleische taal erkend. In zijn „History of the Indian Archipelago" komt behandeling van adatrecht voor; hij ziet reeds, dat volksrecht en godsdienstig recht niet samenvallen, en erkent slechts zeer partieel Hindoe- en Mohammedaansch recht als opgenomen in het eerste.

Naast genoemde mannen dient ook Dirk van Hogendorp vermelding, die voor het Engelsche tusschen-bestuur in Indië was, een goeden kijk op zaken had en zich aan de onkunde der dienaren der V.O.C. ergerde. In een drie- of viertal schrifturen van zijn hand komen beschouwingen over adatgrondenrecht voor, die wel de moeite waard zijn, die te

[1]) Zie K. W. van 23 Augustus 1928.

vermelden; hij komt dan tot de conclusie, dat op Java (waarschijnlijk keek hij naar de Vorstenlanden), de Vorst den grond in leen geeft aan apanagehouders en deze weer in onderleen tegen een aandeel in de opbrengst, uitgegeven aan de dorpers. Waar hij deze verhouding volkomen wankel achtte, aldus de schrijver, bepleitte hij den Javaan te bedeelen met een eigendomsrecht in dien trant, dat de man kon zeggen, dat dit stuk grond van hem was, (zonder daarmee in de dwaling te vervallen, dat Westersch en Oostersch eigendomsrecht één pot nat zijn); als gevolg daarvan kan men den Javaan dan vanzelf een normale belasting opleggen. Had men in stede van Daendels, van Hogendorp gezonden als landvoogd, dan had hij met de kennis van een Muntinghe groote dingen tot stand gebracht en al had dan Gillespy eenige jaren later, dank zij de groote onkunde van den Franschen generaal Jumelle gezegevierd en Java in 1811 voor de Britten ingepalmd, dan was Raffles niet vervallen in de blunders, waarop men later voortgeteerd heeft.

Toch moet men daarom niet denken, dat voor Daendels het adatrecht niet bestaan heeft; hij had met betrekking tot verschillende dingen een juist inzicht, zoo in zake het regenten-bewind en het wezen van de desa.

Als miskenner van het adatrecht moet de Commissaris-Generaal Elout genoemd worden, die met twee andere mede-commissarissen namens den Koning het bestuur over de Oost van Raffles weer kwam overnemen. In 1828 durfde hij n.b. in een rapport aan Willem I schrijven, dat niet enkel Java, maar het geheele land eigendom van den Souverein was en elke landbouwer een kleine pachter van den Staat; dat had zelfs Raffles niet bestaan, die alleen maar van Java gesproken had.

Na Elout zou men zijn mede Commissaris-Generaal Du Bus moeten noemen, doch hij wordt op den achtergrond gedrongen door het licht, dat van Van den Bosch uitging, de man, die het beruchte cultuur-stelsel over Indië zou brengen; een hoogst bekwaam, maar ook een hoogst zonderling man, als men zijn adat-bevliegingen, gelijk de hoogleeraar meedeelt, maar eens bekijkt; fel tegen Raffles, bouwt hij hem toch na. Tegenover rake opmerkingen over adatgrondenrecht, die laten zien, dat hij de zaak wel goed bekeken heeft, staan andere, die weer alles bederven. Van den Bosch moest van de „pachthoevetheorie" van Raffles niets hebben, beweerde, dat Raffles van grondenrecht op Java niet veel wist, maar ten slotte moet men ook erkennen, dat zijn eigen kennis ook niet te hoog aangeslagen moet worden.

Het lid van den Raad van Indië Merkus ging hem kranig te lijf, doch bang voor eigen lijf (hij wilde wat graag G.-G. worden), hield hij daarmee op, doch toen hij zijn doel bereikt had en eenmaal in Holland teruggekeerd was, nam hij het weer op.

Een figuur, die voor ons Nederlanders een kraan was in die dagen, was Baud, van 1833—1836 Gouverneur-Generaal ad interim. Wat een kijk had hij op adatgrondenrecht, wat Raffles daarover beweerd had, aanvaardde hij niet, zijn ambtelijk rapport van 1834 [2]) getuigde van weten, kennen en vatten.

De goden van den tweeden rang: een rij van werkers, die in loco gearbeid hebben, en van wat zij zagen daarover hun licht deden verschijnen, ga ik voorbij, evenals de invoering van de nieuwe wetgeving in Nederlandsch-Indië en de kort daarop volgende hernieuwing van het Regeerings-reglement, in 1854 ingevoerd.

De wetenschap begon te ontluiken voor dit volksrecht, vooral dank zij twee hoogleeraren aan de pas opgerichte Indische Instelling te Delft. Naast den Javanicus Roorda, Mr. S. Keyzer, aanvankelijk secretaris van het in 1851 door Baud in het leven geroepen Koninklijk Instituut voor Taal-, en Land- en Volkenkunde van N.-I., werd hij alras bekend door zijn professoraat aan vd. Instelling. Van zijn hand verschenen verhandelingen over moslimsch recht, waaruit niet gemakkelijk op te maken valt, wat nu deze schrijver juist zag. Vaststaat, dat de receptie van het Mohammedaansch recht bij hem ingeroest zat, maar of hij voortdurend volksrecht en moslimsch recht identificeert, valt te betwijfelen. Uit sommige geschriften zou het tegendeel te lezen zijn. Van Vollenhoven acht als een roode draad door zijn werken loopen de erkenning van een leervak volkenk… eenerzijds en Islam anderzijds, hij erkent het a… recht niet als aparte leerstof, welker inheem… gedeelten (het grootste deel) met volkenkunde… menhangen, zooals hare godsdienstige bestandde… met den Islam of andere wereldgodsdiensten … kleinste stuk) in verband staan, doch daarom … niet door volkenkunde plus Islam wordt ge…

(Slot volg…

2) Markante plaatsen daarvan zijn te vinden in adatrecht-bundel XVIII, terwijl het geheele rapport in het IIe deel van Van Deventer's landelijk stelsel te vinden is, voorts ook aangehaald in Van Vollenhoven's „De Indonesiër en zijn grond".

Westindische Leergang. [1])

—o—

Dezer dagen heeft zich een comité gevormd, … leergangen wil organiseeren voor hen, die in … West-Indië een werkkring gaan vervullen, hetz… ambtenaar, hetzij als employé in dienst eener p… culiere onderneming of der Zending. Aan een … dit comité verspreide brochure is het volgende … leend:

Ondergeteekenden, vereenigd in een comité, … van oordeel, dat de tijd gekomen is om — op … voetspoor van de sinds 1842 bestaande ambten… opleiding voor Nederlandsch-Indië, van den Ind… gischen Leergang van het Koloniaal Instituut (… sterdam), en van het onderwijs in Oostersche t… van het Instituut Kern (Leiden) — thans ook … West-Indischen leergang in het leven te roepen…

Tot dusverre zijn voor de opleiding van am… naren en beambten, die door het departement … koloniën naar Suriname of Curaçao worden ui… zonden, in tegenstelling met die der bestuurs- … rechterlijke ambtenaren voor Nederlandsch-In… geen voorzieningen getroffen, terwijl als regel e… min zij, die zich in Nederlandsch West-Indië … werkkring gaan scheppen in de cultures of in… nijverheid (bauxiet, petroleum), zich van te vo… op de hoogte plegen te stellen van taal, zeden, st… kundige of economische structuur van het l… hunner toekomst. Het comité acht deze ont… ding nadeelig. Het comité heeft een leerplan … worpen, hetwelk voor Suriname in de eerste pl… omvat eenige kennis van het Hindi, van het … vaansch en van het Negerengelsch, zoomede e… elementair inzicht in de staatkundig-maatscha… lijke ontwikkeling van Suriname, hare geschi… nis inbegrepen, voor Curaçao in de voornaa… plaats eveneens een inzicht in die ontwikkeling … dat gebiedsdeel, eenige kennis van het Papia… to, aangevuld met Spaansch. Men meent dat a… gewaakt is tegen overlading. Naast deze hoofd… ken laat het comité de mogelijkheid open voor … sen over andere leervakken, afhankelijk van … verband houdende met den toekomstigen w… kring in West-Indië. Het denkt daarbij o.a. … tropische gezondheidsleer, koloniale voortbren… len, kennis van de Indianen en hunne talen.

Het is de bedoeling de lessen te doen geve… Leiden, doch naar gelang van de omstandighe… deze ook elders te doen houden, als b.v. te 's-… venhage of te Amsterdam, in elk voorkomend … val te beslissen.

Ook omtrent den duur van de lessen — … men zich in het algemeen dacht als een van 4 … maanden — is het voorloopig moeilijk vooraf … regels te stellen; deze kan verschillend zijn … gelang van de opleiding, welke verlangd wordt, … van den tijd, welke verlangt wordt, en van den … welken de aanstaande kolonist vóór zijn ver… daaraan besteden kan. In elk voorkomend … zal hieromtrent te beslissen zijn, evenals naar … standigheden te beoordeelen is, of de lessen al … niet classicaal gegeven kunnen worden. Het les… bedraagt als regel en als maximum voor den S… naamschen cursus f 40.—, voor den Curaçaosch… f 30.—.

Het onderwijs in het Hindi en Javaansch … worden gegeven vanwege het Instituut-Kern te L… den, hetwelk thans reeds cursussen in levende O… tersche talen organiseert, dat in het Spaansch d… mr. dr. J. A. van Praag, privaat-docent te Leid… het onderricht in het Papiamento door mej. A. … Winkel te Rotterdam en dat in het Negerengels… door den heer L. C. Chr. Schüts te Zeist, o… inspecteur van het Herrnhutteronderwijs in Su… name. Voor het leervak der staatkundig-maatsch… pelijke ontwikkeling van Suriname heeft het co… té zijn medelid mr. dr. P. H. W. G. van den He… bereid gevonden, die voorloopig althans dit zel…

1) Zie ook de rubriek Curaçao in dit Nr.

leervak voor Curaçao voor zijne rekening zal nemen en leider van den leergang zal zijn.

Aan het einde van elken leergang kan door den leider aan daarvoor in aanmerking komende leerlingen een getuigschrift worden uitgereikt.

Voor deelneming aan den cursus melde men zich schriftelijk aan bij den secretaris-penningmeester van het comité, mr. F. G. Schalkwijk, Rotterdam, Oudedijk 57*a*.

Het comité bestaat uit de heeren: W. D. H. Baron v. Asbeck, dr. H. D. Benjamins, mr. D. van Blom, W. C. de Cocq Buning, dr. P. C. Flu, mr. B. de Gaay Fortman, C. H. de Goeje, mr. J. E. Heeres, O. L. Helfrich, mr. dr. P. H. W. G. van den Helm, mr. F. G. Schalkwijk, dr. J. Ph. Vogel en mr. C. van Vollenhoven.

Negende Koloniale Vacantiecursus voor Geografen.

—o—

In aansluiting aan ons vorig bericht omtrent bovengenoemden cursus kunnen wij thans mededeelen, dat deze zal worden gehouden van 27—29 December a.s. te Amsterdam, in de groote gehoorzaal van het Koloniaal Instituut, Mauritskade.

Het programma vermeldt: Prof. Dr. C. Snouck Hurgronje, hoogleeraar te Leiden: „Het Mohammedaansch-godsdienstig leven van den Javaan"; ir. P. J. Ott de Vries, oud-directeur B.O.W. in Ned.-Indië, te 's-Gravenhage: „Het irrigatiewezen in Nederlandsch-Indië"; Ir. J. C. Mollema, oud-hoofd-administrateur der Billiton-Mij., te 's-Gravenhage: „Tinwinning in Nederlandsch-Indië", verduidelijkt door eene vertooning van de film der Billiton-Mij.; de heer G. J. Staal, oud-gouverneur van Suriname, te 's-Gravenhage: „Suriname", ter toelichting wordt vertoond de Suriname-film.

Op den laatsten dag zal des middags onder deskundige geleide een bezoek gebracht worden aan de Suriname-zaal van het Museum van het Koloniaal Instituut, ingang Linnaeusstraat.

De deelneming is opengesteld voor leeraren in de aardrijkskunde aan inrichtingen voor voorbereidend hooger onderwijs, voor middelbaar onderwijs en tot opleiding van onderwijzers(essen) benevens studenten in de aardrijkskunde en aanverwante vakken van wetenschap. Van de deelnemers zal eene bijdrage van ƒ 3.— geheven worden.

Inlichtingen verstrekt de secretaris-penningmeester der Commissie van Voorbereiding, Dr. H.H. Zeijlstra Fzn., Singel 1, Deventer, bij wien men zich vóór 1 December a.s. door storting van bovengenoemde bijdrage als deelnemer kan opgeven.

Van Week tot Week.

Dinsdag 25 September tot Maandag 1 October.

De vliegtochten naar Indië. Het eerste voor Indië bestemde vliegtuig (Koppen-Kengen) vertrok van Schiphol Do. 13 Sept. en arriveerde te Batavia Di. 25 Sept. (duur der reis 13 dagen).

Het tweede vliegtuig (Moll—van Mazelen) vertrok Do. 20 Sept. en had (gelijk in het vorig Nr. nog kon worden vermeld) Di. 25 Allahabad bereikt. Het verder verloop der reis was: Wo. 26 Sept. Allahabad-Calcutta. — Do. 27 Sept. Calcutta-Akyab. — Vrij. 28 Sept. Akyab-Rangoon. — Za. 29 Sept. Rangoon—Sengora. — Zo. 30 Sept. Sengora—Palembang. — Ma. 1 Oct. Palembang—Batavia. (Duur der reis 12 dagen, dus 1 dag korter dan het vliegtuig-Koppen).

Het derde vliegtuig (Prillwitz-Wegner) vertrok Do. 27 Sept. van Schiphol en vloog dien dag tot Boedapest. Vrij. 28 Sept. Boedapest-Konstantinopel. — Za. 29 Sept. Konstantinopel-Bagdad. — Zo. 30 Sept. Bagdad—Bender Abbas. — Ma. 1 Oct. Bender Abbas—Karachi. Di. 2 Oct. Vertrek van Karachi met bedoeling dien dag Allahabad te bereiken, doch door duisternis gedwongen tot landing te Cawnpore, waarbij vliegtuig zoodanig beschadigd, dat het ter plaatse hersteld moet worden. De medegenomen post is onmiddellijk per trein doorgezonden.

Het vierde vliegtuig (Schott-Waltmann) vertrekt Do. 4 Oct. van Schiphol, 's morgens om 6.45.

In herinnering wordt gebracht dat deze vier vliegtuigen voor den luchtdienst op Java bestemd zijn en dus niet terugkeeren; alleen het vijfde vliegtuig dat den 11en Oct. de reis aanvaardt, zal heen- en wedervliegen.

Torpedobooten naar Indië. Onder commando van den luitenant t.z. 1e kl. F. H. Ferwerda zijn den 27en Sept. uit Nieuwediep naar Indië vertrokken Hr. Ms. torpedojagers De Ruyter en Evertsen.

Hevige brand te Soekadana (Westkust Borneo). Batavia, 26 Sept. (Aneta).[1]) In den nacht van 24 dezer zijn te Soekadana nabij Pontianak 30 toko's afgebrand. De schade bedraagt ƒ 120.000. Zoo goed als niets was verzekerd.

Met pest besmet. Soerabaja, 26 Sept. (Aneta). De zeeplaats Soerabaja is met pest besmet verklaard.

Dr. Samsi Sastrawidagda. Bandoeng, 25 Sept. (Aneta). Het A.I.D. de Preangerbode meldt, dat dr. Samsi Sastrawidagda, een der voormannen der nationalisten en bestuurslid der P.N.I., lijdende is aan verstandsverbijstering en opgenomen werd in het hospitaal te Tjimahi, vanwaar de patiënt werd doorgezonden naar het krankzinnigengesticht te Buitenzorg.

Indologische Faculteit te Utrecht. Voor het nieuwe studiejaar, het vierde jaar sinds de oprichting der Indologische faculteit te Utrecht, hebben zich 28 candidaat-Indische ambtenaren voor de studie in Utrecht aangemeld.

In de drie voorafgegane jaren bedroeg dit getal 19, 6 en 8 studenten.

Univers. examens. Leiden. Taalk. candid. ex. Indologie de hr. C. de Jong en B. I. Themans. — Taalk. doctor. ex. Indologie de hr. J. Eisenberger. — Econ. doctor. ex. Indologie de hr. I. Nijdam. — Econ. candid. ex. Indologie de hr. H. van Menke. — Doctor. ex. Indisch recht de hr. L. J. van der Kaaden, M. O. van Schravendijk.

Wageningen. Landbouwhoogeschool. Ingenieurs-ex. koloniale landbouw Mej. J. M. Oelmeijer en de h.h. P. H. I. Barentz, J. W. van den Bijllaardt, G. A. Sleubel, C. H. J. Maliepaard, W. A. Nieuwdorp, P. H. Romswinckel. — Cand. ex. koloniale landbouw de h.h. J. C. Friederich, J. Hoogendoorn, J. F. Johan.

W. F. Ridder van Rappard †. Hier te lande is bericht ontvangen van het plotseling overlijden van den heer W. F. ridder van Rappard, administrateur van de onderneming Ngoepit-Djongrangan, in de afdeeling Klaten op Java.

Prof. Dr. C. C. Berg. Bij Kon. besluit van 20 Sept. is benoemd aan de Rijksuniversiteit om les te geven in de Javaansche taal- en letterkunde, tot gewoon hoogleeraar Dr. C. C. Berg, leeraar in de Jav. taal aan de Alg. Middelbare School te Soerakarta.

Prof. Berg, geb. te Rotterdam 19 Dec. 1900, promoveerde den 8en Juni 1927 aan de Leidsche Universiteit tot doctor in de letteren en wijsbegeerte op het proefschrift: „De Middeljavaansche historische traditie"; hij is de opvolger van Prof. Dr. G. A. J. Hazeu, die wegens gezondheidsredenen zijn ambt heeft neergelegd.

Het kamp aan den Boven-Digoel. Het Haagsch Vakcomité houdt Vrijdag 5 dezer een openbare vergadering, waarin de hr. H. Sneevliet en Mevr. H. Roland Holst zullen spreken over: „Dreigt massamoord voor de 1500 bewoners van het moordkamp aan den Boven-Digoel?"

Een prachtig geschenk van Dr. K. A. R. Bosscha. Aneta deelt d.d. 27 Sept. mede dat Dr. Bosscha te Bandoeng een belangrijke schenking deed aan het Kankerinstituut te Bandoeng, bestaande uit een terrein van 25.000 M². grond, laboratoria en de inrichting daarvan. De voorloopige kosten van deze schenkingen zijn 200.000 gulden (hierin begrepen de bouw van een hoofdgebouw enz.)

Jubileum Rijnsche Zending. Blijkens een uitvoerig Aneta-telegram d.d. Medan, 28 Sept. heeft de viering van het eeuwfeest van de Rijnsche Zending te Taroetoeng plaats gehad onder zeer groote belangstelling van de zijde der bevolking; de ass.-resident van Tapanoeli deelde mede dat de Regeering grond ter waarde van ƒ 30.000 ten geschenke gaf voor den bouw van een nieuw hospitaal te Taroetoeng.

Benoeming ass.-residenten. Batavia, 28 Sept. (Aneta). Tot assistent-resident bij den Alg. Bestuursdienst zijn benoemd in Midden-Java de h.h. van Baaren en Defuente, in West-Java de hr. Stok en in de Molukken de hr. Topzand.

N. van Marion †. Te 's-Gravenhage is, in den ouderdom van 91 jaar, overleden de heer N. van Marion, gepens. majoor der Inf. van het O.-I. leger.

---

[1]) De Aneta-telegrammen zijn ontleend aan de „Nwe Rott. Ct.".

Kunst, Kunstnijverh. en Huisvlijt.

De verbouwde Koloniale School.

Reeds eerder vestigden wij hier de aandacht van de lezers op de ware levenskunst, welke de naar Indië vertrekkende vrouwen en meisjes kunnen leeren, gedurende een driemaandelijkschen cursus aan de Koloniale School, in het Westeinde 46 te 's-Gravenhage. Naar aanleiding van een grondige verbouwing, welke gedurende de vacantiemaanden in dat perceel plaats greep, willen wij thans op het kunststuk wijzen: dat het bestuur dier instelling de vroeger zoo primitieve, hokkerige inrichting, waarmede men zich van de oprichting af behelpen moest, nu tot een reeks van drie zeer geschikte, en, hoewel eenvoudige, toch smaakvolle leslokalen heeft weten doen omwerken.

Terecht merkte dan ook de verslaggever van „Het Vaderland" in het jongste Zaterdag-ochtendblad o.m. op:

„Met groote opgewektheid en dankbaarheid heeft mevr. Ros—Vrijman gistermiddag de verbouwde Koloniale School voor Meisjes en Vrouwen geopend.

„Dank zij den steun van gemeente en departement van Koloniën, die te zamen ƒ 2000 subsidie geven, kon men in het oude, niet bijster geschikte huis in het Westeinde beginnen. De ongeschiktheid werd zonneklaar, toen de cursussen, met 8 leerlingen begonnen, steeds grooter werden (met begint den nieuwen driemaandschen cursus met een kleine 50 leerlingen). In den onhoudbaren toestand trad de gemeente weer als reddende engel op, door tegen 5 pCt. het benoodigde verbouwingsgeld voor te schieten. Spr. verzocht den vertegenwoordiger der gemeente haar zéér hartelijken dank te willen overbrengen. Het stamkapitaaltje moest geducht worden aangesproken voor de nieuwe meubileering.

„De school was eigenlijk aanvankelijk een voortzetting van Zr. Helleman's moedercursus (spr. sprak haar leedwezen er over uit, dat Zr. Hellemans, directrice van de school geworden, haar taak om gezondheidsredenen moest neerleggen).

„Vervolgens zette zij nog het leerplan (babyverzorging, tropische hygiëne en verbandleer, naai-, knip- en kookles, taal- en volkenkunde van den Archipel, Indische plantverzorging enz. uiteen, waarna zij een schets gaf van het onmisbare der school voor de jonge vrouwtjes, o.a. die hun man naar Oost- en West-Indië volgen, dan door het geleerde hem tot grooten steun en den kring, waarin zij komen, tot groot nut kunnen zijn, terwijl dit gevoel van nuttig te zijn henzelf over vele moeilijkheden heenhelpt. Het bestuur blijft de leerlingen overal volgen en elk jaar mag het een oogst van dankbare brieven ontvangen, waarin de schrijfsters om strijd getuigen van de heerlijke hulp, hun door de school op het levenspad meegegeven.

„Na nog de nieuwe directrice, mej. Heyning, te hebben voorgesteld, noodigde zij de aanwezigen tot een bezichtiging van het vernieuwde gebouw.

„De bezichtiging heeft allen blijde verrast, het meest hen, die de oude school hebben gekend. Men kent haar in de nieuwe nauwelijks terug.

„Het heele bestuur heeft wèl met zijn blijkbaar vele talenten gewoekerd en het heeft een gelukwensch in alle opzichten verdiend."

Ned.-Indische Kunstkringen.

Uit de Indische bladen lezen wij:

„Op 17 en 18 Augustus is te Semarang onder groote belangstelling de jaarlijksche algemeene vergadering van den Bond van Nederlandsch-Indische Kunstkringen gehouden.

De belangrijkste besluiten waren de vaststelling van de nieuwe statuten en van het tournee-schema voor 1929.

Op het gebied der beeldende kunst zijn belangrijke exposities, ook van plastiek, te wachten, een gevolg o.a. van het gevonden contact met de „Vereeniging voor Ambachts- en Nijverheidskunst" in Holland, terwijl men het peil der schilderijen-tentoonstellingen zal trachten te verhoogen door den kunstenaars in ieder geval een bedrag voor hun uitzendingen te garandeeren. De bondsfilmcentrale zal op beperkte schaal worden voortgezet met bijzondere films op wetenschappelijk en kunstgebied, nu gebleken is, dat dit soort films in een behoefte voorziet. *)

---

*) Naar wij hopen, zullen deze films ook in Nederland worden vertoond, waar zij ook in een behoefte zullen voorzien. Red.

ARNHEM EN OMSTREKEN

KOOPT BIJ VOORKEUR BIJ ONDERSTAANDE ADRESSEN — DENKT OOK OM DE OUDE ST...

Aan de Leden verzoeken wij vriendelijk hunne kennissen, die nog niet tot „Oost en West” toetraden, daartoe op te wekken. De gebruikelijke vraag: „Wat heb ik aan de Vereeniging?”, ware eenvoudig te beantwoorden met: „De Vereeniging heeft wat aan U”

Het bestuur werd als volgt gekozen: voorzitter: *J. F. Vos*; secretaris: *S. P. J. C. van Dam van Hekendorp*; penningmeester: *J. H. C. Schröder*; commissaris: *ir. M. B. Tideman.*

De heer *Sitsen*, voorzitter van den Djocjaschen Kunstkring, bracht den heer *van Anrooy*, die binnenkort met Europeesch verlof zou vertrekken en door drukke werkzaamheden den wensch te kennen had gegeven, zich uit het bondswerk terug te trekken, in welgekozen woorden hulde en dank voor het prachtig werk, door hem in den loop der jaren voor den Bond verricht. Hij bood hem uit naam van de aangesloten vereenigingen een doos van Djocjasch zilversmeedwerk aan.

's Avonds woonden de leden het concert van het Dresdener Kwartet in den schouwburg bij. Na afloop daarvan is in besloten kring het 12½-jarig bestaan van den bond herdacht.

Indische Weefsel-tentoonstelling bij Liberty.

De zoo smaakvol ingerichte, speciale Tentoonstelling van Indonesische weefsels en Batiks door de firma Metz en Co. (Liberty-agency) in het oude gedeelte van haar gebouwen, Hoogstr. 10 te 's-Gravenhage gehouden tot en met j.l. Woensdag (gingen wel alle belangstellenden en aspirant-belangstellenden er een kijkje nemen?) behoort al weder tot het verleden. Gelukkig zal echter de verkoop er van in het nieuwe gedeelte der zaak voortgezet worden, zoo ook te Amsterdam.

De *Nieuwe Rotterdamsche Courant* schrijft er over:

„Het is een kostelijke verzameling met vele exemplaren van vorstelijke pracht en voornaamheid, in de beide soorten van werk.

Temidden ervan heeft mevrouw van Beresteyn-Tromp, de presidente van Boeatan vanmiddag een door lichtbeelden verduidelijkte causerie over de Indische weefkunst gehouden. In gezelligen trant, zonder al te veel technische uitweidingen, heeft zij verteld hoe het ikat- en batikwerk gemaakt wordt en de aandacht gevestigd op de voornaamste karaktertrekken, waardoor de voortbrengselen dezer kunstnijverheid zich in de verschillende deelen van den Indischen Archipel onderscheiden.

Haar doel was belangstelling te wekken en daarin is zij zeker geslaagd. Tot de waardeering van deze eigenaardige kunst heeft zij door haar eenvoudig, maar sympathiek woord bijgedragen. De directie van Metz en Co. heeft een verdienstelijk werk verricht door het organiseeren van deze tentoonstelling."

Ook in *Het Vaderland* van 27 September j.l. lezen wij:

„De spreekster ving aan met het zacht verwijt, dat ons land in 't algemeen nog maar heel weinig op de hoogte is van de Indische weefsels.

Deze weefsels zijn uit de vlechtkunst ontstaan. Het eerste weefsel was en is dan ook van plantenweefsel. Er is hierin natuurlijk een cultuur gekomen en is het weefsel zeer verfijnd, tot aan de zijdeteelt in Atjeh toe. De wevers leggen daar hun kunst, hun ziel, hun geloof in, evenals wij in onze kunst doen.

Ieder eiland of elke eilandengroep heeft een eigen karakter. In Atjeh is een uniek paars, in andere deelen van den Archipel: oranje, bruin, enz. Er zijn ten slotte maar enkele artisten onder deze Indiërs, de anderen zijn navolgers.

De Soemba-doeken worden door ware artisten (tevens de voornaamsten uit den lande) ontworpen, de anderen voeren uit.

Bij een schier onuitputtelijke reeks lichtbeelden vertelde de spreekster, die haar onderwerp zeldzaam goed beheerscht, van de verschillende weefsels, hun technieken, opkomst en verval, regeneratie-mogelijkheden (deskundige en financieele belangstelling), hun toepassing in 't land hunner herkomst en de mogelijkheden hunner toepassing in het Europeesche interieur.

Levendig applaus bewees de waardeering van de toehoorders en namens de directie van Liberty werd een woord van dank gesproken."

Persoverzicht uit de Ind. Bladen.

I. UIT DE EUROPEESCHE PERS.

Volksraad en Pers.

De Loc. (22/8, blz. 33) brengt *het conflict tusschen Volksraad en pers* tot zijn ware proporties terug. De voorjaarszitting van den Volksraad had, door een ongewone breedvoerigheid en doordat zoo een belangrijk deel van het gesprokene volstrekt buiten de belangstelling viel, bij sommige bladen tot wrevelige critiek geleid, terwijl andere de verslagen meer en meer gingen beperken. Besluiten, die men betreurde, en incidenten als 't geval-Middendorp, wekten ontstemming. De houding der bladen weerspiegelde die, zooals natuurlijk is en zooals het behoort. Dit geschiedde bij het ééne blad door speelschen spot, bij het andere door ernstige vertoogen, een ieder naar zijnen aard. Tegen het einde der zitting werd toen door den Volksraad een besloten vergadering gehouden, ter bespreking van de motie-Meyer Ranneft inzake spreektijd en zittingsduur. Daar kwam toen „de pers" ter sprake; en verscheidene leden gaven uiting aan hun grieven. Zelfs kwam het tot zonderlinge veronderstellingen; en aangezien die werden uitgesproken *in geheime zitting*, heeft toen een aantal bladen besloten om voortaan alleen *de zakelijke beslissingen* van het college te vermelden, totdat de zaak *door openbaarheid in het reine* zou zijn gebracht. „Overleg" is niet gepleegd, nog minder heeft de „Persassociatie" er iets mede uitstaande, zooals geïnsinueerd werd. Het was o.m. juist deze suppositie, dat de zuiver zakelijke vereeniging van dagbladen iets met „politiek" te maken zou hebben, die, in de geheime Volksvergadering uitgesproken, voor drie Batavia-bladen aanleiding werd tot het bewuste besluit; daarbij hebben zich toen het „Soer. Hbl." en „De Loc." aangesloten. Er is geen „plan", geen „overeenkomst", geen „samenzwering"; er is geen bedoeling om den Volksraad te „negeeren", te „boycotten" of zijn „prestige" te doen dalen — er is een rustig besluit van een aantal bladen. Als men in den Volksraad openlijk herhaalt, wat nu in beslotenheid gezegd werd, is de zaak uit de wereld. Te zeggen, wat men meent, in het openbaar, is het recht van ieder Volksraadslid; daarvan te vermelden wat men van belang acht, is het recht van ieder dagblad, en *hoe beknopter allen* daarbij zijn, hoe beter. Laat dan *die beknoptheid de winst* zijn van een „conflict", waarvan alle beteekenis wegvalt zoo men eens bedenkt hoe groot de wereld is, hoeveel goed werk er nog te doen valt en hoe kort wij maar te leven hebben.

Wij verwijzen naar het *Bat. Nwsbl.* (22/8 „Niet origineel").

Groeiende belangstelling voor Indië.

De *Deli Crt.* (27/8) constateert een snel groeiende belangstelling voor Ned.-Indië, zoowel *in Holland als in het buitenland.* Een uitgebreid samenstel van factoren heeft in dezen gelukkige resultaten gebracht. Voor wat het buitenland betreft kan gewezen worden op de bezoeken van vooraanstaande personen aan Ned.-Indië, die door hun deskundige beschrijving van land en volk, van ons koloniaal systeem en de schitterende resultaten van wetenschappelijke voorlichting op zoo velerlei gebied, het onderwijs voor de massa, en de openlegging van nieuwe gebieden, groote belangstelling hebben gewekt. In dit verband mag het toerisme naar Indië — uit Holland en het buitenland — de aandacht hebben. Ook wat de *J. P. Coenstichting* thans verricht, moet met lof genoemd worden. De geregelde uitzending van leeraren M. O., die in hun onderwijs het vroeger geleerde aan eigen zien getoetst, kunnen toepassen, is van groot belang. Een der belangrijkste rollen heeft het *Koloniaal Instituut* te Amsterdam gehad. De geregelde telegrafische berichtgeving uit Ned.-Indië, door *Aneta* georganiseerd, het aandringen van de Indische Pers op voorlichting en andere factoren, hebben leidende kringen in Holland aangezet tot actie. De Hollandsche bladen besteden veel meer aandacht dan vroeger aan het Indische nieuws. Vele hebben vaste correspondenten in Indië, terwijl de bewerking van de Indische bladen op de Hollandsche redactiebureaux veel aantrekkelijker geschiedt dan vroeger en een enkel blad zelfs met lezenswaardige Indische bijbladen uitkomt. En dan moge in den aanvang de aandacht van het lezend publiek onvoldoende zijn, het heeft ongetwijfeld ook het publiek tot grootere belangstelling geprikkeld Terwijl daarnaast de berichten over de onlusten van einde 1926 en begin 1927 met alles wat daarop volgde, bizonder de aandacht hebben getrokken. Nederland zou zonder Indië een weinig belangrijk land zijn. Steden als Rotterdam, Amsterdam en Den Haag, die zich sedert vijf jaren op een ongelooflijke wijze uitbreiden, zouden zonder de betrekkingen met Indië, *doode steden* zijn, waar de *werkloosheid* ernstige afmetingen zou aannemen. Dit gaat zelfs zoover, dat de kijk op den waren economischen toestand in Holland daardoor in vele opzichten eenigszins vertroebeld wordt en men dikwijls voor een inwendige welvaart aanziet wat slechts *schijnwelvaart* is, en *wat in wezen te danken is aan de indirecte voordeelen uit Ned.-Indië.* We mogen dat nooit tegenover Indië vergeten, ook niet al heeft Indië overeenkomstige voordeelen van dit samengaan.

Wij vestigen de aandacht op de *Deli Crt.* (29/8 „De kop ingedrukte cultuur"), het *Soer. Hbl.* (20/8, 3de bl. „Geest van demagogie in Holland", *Z.*), het *Bat. Nwsbl.* (24/8 „Imperiale zaken"), *De Loc.* (20/8 „Werk in Deli"; 23/8, blz. 4 „Goede raad") en de *Java-Bode* (22/8 „Vredesbeweging" te Ommen).

Het Openbaar Gehoor ten paleize.

Den 31sten Augustus was het Openbaar Gehoor ten paleize te Weltevreden zeer druk bezocht (*De Sum. Post*, 1/9). Na de gebruikelijke ceremoniën sprak de voorzitter van den Volksraad een rede uit, waarin hij o.a. opmerkte, dat de plicht om het woord te voeren tot den vertegenwoordiger der Koningin nimmer moeilijker was dan heden, want nimmer leek *de scheiding tusschen de verschillende bevolkingsgroepen* scherper dan in den huidigen tijd. Toch worde heirbij niet de schijn voor het wezen genomen. Bij de bestrijding van de extremisten heeft de Regeering het goedwillende deel van de bevolking achter zich, doch vele leden van de Europeesche samenleving staan dikwerf nog vreemd vooral tegenover de jongere, meer ontwikkelden uit andere volksgroepen. Laat ons niet vergeten, dat wij de ontwikkeling der Inheemschen zelf hebben gewild. De jonge intellectueelen verdienen de volle belangstelling, terecht het zoozeer op prijs stellend, dat men hen tegemoet komt, gelijk dat in den omgang onder ontwikkelde en beschaafde menschen gebruikelijk is. Echter valt het niet te ontkennen, dat bij meerderen van dit opkomend geslacht, mede dikwerf als reagens op van buiten komende prikkels, een zucht naar overdrijving, zelfoverschatting en zelfvoldaanheid is ontstaan en een overgevoeligheid, die bij anderen ergernis en aanstoot geeft, hetgeen weder veelal tot al scherper uiting van meeningen leidt. Indien *beiderzijds wat g[illegible] zelfbeheersching* zou worden getoond, zouden de maatschappelijke verhoudingen daar wel bij varen. Spr. wees er op, dat het Nederland is, dat in Indië de leiding geeft, een leiding, welke voorshands onmisbaar is, wil men de eenheid in den Archipel en de groote gemeenschappelijke belangen van het Oosten en het Westen, alsmede die van internationalen aard, niet in de waagschaal stellen. De draden dier leiding komen samen en gaan uit van onze Vorstin, grootgebracht onder de voortreffelijke en ontroerend zorgvolle hoede harer geëerbiedigde Moeder. 2 Augustus demonstreerde weer de levendige aanhankelijkheid aan ons vorstenhuis. Zoo ook is 31 Augustus een feestdag van alle rustige ingezetenen, die groote liefde gevoelen voor dit schoone land en vertrouwen hebben in de Nederlandsche leiding. Spr. verzocht den Landvoogd eerbiedig de welgemeende gelukwenschen over te brengen aan onze Vorstin.

Het *Soer. Hbl.* schrijft over „Het Brisch-Indische voorbeeld" (18/8, 2de bl.), *De Sum. Post* over „Egypte" (27/8, *Oh.*) en „Het onderwijs aan Inlanders (29/8).

China en Indië.

Het *Soer. Hbl.* (22 en 23/8, *Z.*) vernam dat het contact met Moskou in China zeer innig blijft; de Bolshewistische propaganda wordt door geheel China met toenemende intensiteit overal gevoerd. Rusland zal er alles opzetten om te voorkomen, dat men het ook in Oost-Azië als in Europa de deur voor de voeten dichtwerpt. In de Kuo Min Tang heeft een voortdurende opschuiving naar links plaats; het nationale leger heeft in al zijn onderdeelen communistische cellen. De Shanghai-sectie der Kuo Min Tang zal aan de 5e zitting der Centrale K. M. T. voorstellen voorleggen van de volgende strekking: „Voor de vrijmaking der Oostersche volken moet een comité worden ingesteld dat de drie volksprincipes van dr. Sun Yat Sen en de politiek der Kuo Min Tang onder die volken moet propageeren". Momenteel kan gezegd worden dat het met alle Westersch gezag *in China* is afgeloopen. Japan durft zich in China heel wat te veroorloven, doch Japan is geen Westersche mogendheid; Japan is het Oosten zelf. Het Westen is andere en hoogere principes gaan huldigen inzake het zelfbeschikkingsrecht der volken. Maar geheel anders wordt de kwestie indien de Chineesche Bolsjewisten zouden trachten de verdrijving van alle Europeesch gezag *in Azië* in praktijk te brengen; er is geene Westersche mogendheid, die voor de handhaving van haar Gezag in haar Aziatisch gebied niet het zwaard zal trekken. China, met Rusland achter zich, zal botsen tegen een geweldige macht, welke

Westersche volken kunnen ontplooien, zoodra dat land de handen uitsteekt naar Westersch gebied in Azië. Thans ontwikkelen zich enkele vormen, waaruit later, veel later, het groote conflict kan opkomen.

Voor Westersche volken, die in hun Aziatisch gebied een belangrijk aantal Chineesche onderdanen hebben, wordt een deel van het conflict reeds dadelijk binnen den horizon der practische politiek gevoerd. Onze Regeering, die eene uitstekende Chineesche politiek voert en steeds bijzonder krachtig is opgetreden tegen ongewenschte Chineesche elementen, is uiteraard volkomen op de hoogte. Zij weet met welke *mogelijkheden* zij in Ned.-Indië rekening heeft te houden. Het gaat hier niet om nationalistische actie van een Inlandsche bevolking, wier goed recht op een nationaal ideaal niet mag worden ontkend, doch wat de Chineesche actie in Indië betreft, staat men voor de uit het buitenland gevoede destructieve agitatie onder eene groep, welke ten opzichte van Indië geen nationaal recht kan doen gelden. Tegen import-revolutie kan niet hard genoeg worden opgetreden, en in dank moet worden erkend dat de Regeering dit dan ook steeds doet. Zonder pardon zijn de onruststokers uit Indië gezet. Dat China succes had in zijn strijd tegen het vreemde gezag in China, kan men dit land gunnen. Ten slotte wil het baas zijn in eigen huis. Doch dit geldt evenzeer voor de Westersche mogendheden, die gebied in Azië hebben.

Het *Soer. Hbl.* van 23 Aug. (2de bl.) geeft bijzonderheden over „De communistische samenzwering te Singapore".

„Deli-matjem".

Het *Soer. Hbl.* (24/8, 3de bl. *Z.*) bespreekt het officieele rapport, dat van den moord op den assistent Allan op Soengei Roembia is opgemaakt, en komt tot de conclusie dat hij het slachtoffer werd van zijn *te geringe geschiktheid in den omgang met Inlandsch werkvolk*, vooral: *volk van deze soort*. Hij was onvoldoende bekend met aard en gewoonten van den Inlander. Zoo bemerkte hij niets van wat er onder zijn werkvolk omging en kon niet constateeren dat de geest slecht was; zelfs had hij van zijn mandoer geen behoorlijke voorlichting. Vroeger had Deli zijn eigen „Deli-matjem" en dat was het non plus ultra van koloniale kennis en energie. Men leefde bijna niet in Indië, dacht men. De toestanden zijn sindsdien een weinig veranderd. Sommige administrateurs gaan met de vacantie weleens naar Java, doch de groote massa moet daarvan nog even weinig hebben als in vroeger jaren. Het zijn slechts hoogst enkele concerns, die geregeld Java-employé's in hun bedrijf ter Oostkust te werk stellen. Nog steeds plaats men kersversch uit Europa aangekomen assistenten tegenover de lastigste en gevaarlijkste koeliebevolking, welke in Indië te vinden is. Het werkvolk is brutaler, veelal moordlustig geworden. De oude methode past hierop niet meer. Wanneer gaat men overstag, benut de goede ervaring, welke op Java ligt opgetast, en leert zijn assistenten datgene was deze voor een behoorlijk contact met hun werkvolk moeten weten?

Het gouvernement der Molukken.

Het *Soer. Hbl.* (17, 20 en 23/8) publiceert brieven van *Villanus* over „Het gouvernement der Molukken". De Molukken zijn het oude centrum van onze macht geweest in den Archipel, en ons gezag is er, niet alleen materieel, muurvast gevestigd. *De grootste temmer van volken* is echter — volgens *V.* niet de kracht van het voorgeslacht geweest; *dat is de moderne tijd.* Autowegen hebben militaire expedities overbodig gemaakt. Rubberprijzen en koffiemarkten zijn moordend gebleken voor barbaarsche adat, die bijna niet te onderdrukken was. De coprahandel opent gewest na gewest, zonder dwang of geweld, en leert bevolkingen om scholen vragen. De oude kolonisatie haalde voordeelen, en liet liefst de rest links liggen. *De moderne kolonisatie* brengt voordeelen en is daarom onweerstaanbaar. Daarom doordringt zij gebieden, die kortgeleden nog ontoegankelijk leken. Niet het beslissende argument van het geweer model "95 heeft de Toradjahoofden, van trotsche koppensnellers en slavenhalers tot om goede redenen gedecoreerde, trouwe en toegewijde dienaren van de compenie gemaakt. Zij hebben gezien wat er na de onderwerping is gevolgd. Het bovengenoemde gewelddadige argument heeft allen hun oogen geopend; zij *moesten* toen zien. Maar eerst wat zij te aanschouwen hebben gekregen heeft hen overtuigd. In vroegere ontembare gebieden zijn na de krachtsinspanning van het eerste decenium dezer eeuw de vroeger periodiek terugkeerende moeilijkheden uitgebleven — ondanks de feitelijke ontwapening van het plaatselijk Europeesch gezag — doordat de Nederlandsche penetratie toen iets aanbood, waarmede zij in het verleden allerminst gepaard ging: *een vrije economische ontwikkeling*, in het gelijkelijk belang van beide partijen. Niet alle volken in Indië weten die te waardeeren; juist de „lastigsten" waren ook in den regel de krachtigsten. *Rust, orde,* verbeterd en binnen de mate van onze krachten gecontroleerd *recht*, en dan *verhoogde welvaart*, dat zijn *de beste veroveringsmiddelen* gebleken nadat geweld den weg ervoor had geopend.

De Loc. vertelt van „Koepang" (21/8, bl. 19), „Ambon" (blz. 33), „Korintji" (blz. 34) en de „Papoea's" (blz. 35), de *Java-Bode* van „Nieuw-*Guinea* voor 100 j." (24/8); het *Bat. Nwsbl.* van de „Zending en Missie" op N.-Guinea (25/8, 3de bl.)

II. UIT DE INHEEMSCHE EN MALEISCH-CHINEESCHE PERS.

Pangeran Adipati Ario Mangkoenegoro VI.

Naar aanleiding van het overlijden van bovengenoemden Javaanschen vorst, zooals men weet zelfstandig bestuurder (onder ons Gouvernement) van een gebied in de residentie Soerakarta, is van de hand van een groep Javanen in de *Soeloeh Indonesia Moeda* (orgaan der Indonesische en Algemeene Studieclubs resp. te Soerabaja en te Bandoeng), het navolgende stuk opgenomen:

En zoo heeft Allah in zijn wijsheid Mangkoenegoro VI de rust gegund, waarop deze prins zoo ruimschoots aanspraak kon maken. Rust na een dienst waaraan deze prins uit het Mangkoenegorosche huis zijn leven gewijd heeft: dienst als hoofd van het prinselijke huis, dienst aan het prinsdom, dienst als mensch, maar bovenal dienst aan den Tijdgeest.

Toen Mangkoenegoro VI den troon beklom, stond het prinsdom aan den rand van het bankroet. En aan zijn financieel genie is het te danken geweest, dat aan zijn opvolger het bestuur kon worden gegeven over een prinsdom vrij van schulden, economisch er sterk voor staande, met een zonnige toekomst, die niet beter zou zijn te wenschen.

Het was een schitterend resultaat, waarmede de arbeid van prins Mangkoenegoro bekroond werd. Maar men meene niet dat dit resultaat zonder strijd is verkregen geworden. Integendeel, scherp was de strijd dien het toenmalige hoofd van het Mangkoenegoro'sche huis had te voeren; strijd tegen de controleerende machten en strijd tegen de versteende adat, die in de Vorstenlanden alles wil behouden in vormen zooals door het voorgeslacht uitgedacht. Originaliteit achtte men er misdaad!

Met dat proces van petrificatie nu heeft Mangkoenegoro afgerekend. Hij brak met de adat: aan zijn hof werd niet gehurkt, eischte hij geen hormatgebruiken, anders dan voorgeschreven door de verhouding tusschen beschaafden meester en vrijen ondergeschikte.

Niet onbeteekenend was dan ook de storm, dien Mangkoenegoro VI ontketende. Maar wie ook week, niet de prins. Want die heeft door den sluier weten te zien, die de toekomst dekt: hij wist met zijn daad den Tijdgeest te dienen. En men achte dit niet gering. Hof, etiquette, adat, alles was tegen den prins. En dat hij al die invloeden weerstond, daarvoor spreken wij onze hulde uit aan wijlen prins Mangkoenegoro VI.

Prins Mangkoenegoro VI!, wij gunnen U uw rust. Oosterlingen als wij zijn, ontkennen wij het bestaan van zoo iets als de dood.

De Westersche opvoeding die wij ons ondanks hebben genoten, maakt misschien dat wij in den dood een scheiding zien!?....

Maar ook als Westersch georiënteerden missen wij het besef dat gij ons verlaten hebt. Integendeel, levendiger dan ooit strekt gij ons ten voorbeeld van wat een Indonesiër moet zijn. Nooit versagend, nimmer den vijand concessie gevend, ook in donkere dagen nooit gebogen, liever gebroken....

Mangkoenegoro VI!, door uwe daden zijt gij onze Prins. Wij willen uwe waardige volgelingen zijn.

Als Indonesië een zelfbesturend land wordt!

Naar aanleiding van het bekende interview den heer E. Helfferich merkt de redactie van *Bintang Timoer* o.a. op, dat de gebezigde uitdr king „een rijk land, maar een arme staat", in zij het niet mis heeft, gericht is tot de Regeer door wier regelingen de tegenwoordige toestand schapen is en die wel in staat moet zijn gew te zorgen dat de toestand niet aldus kon worden

Indien Indonesië zelfbestuur zal hebben ver gen, zal het zeker in staat zijn een zoodanige geving in elkaar te zetten dat de groote maatsch pijen haar hoofdkantoren hier te lande (Indië) tigen, waardoor de staat meer profijt kan trekken de in Indië gemaakte winsten en niet slechts pCt., zooals thans het geval is. Maar dan zal ook kunnen spreken van een rijk land met een ken staat.

Daarom moeten de blijvers onder de Nederlan en de leden van het Indo-Europeesch Verbond ei lijk samenwerken met de nationalisten om het krijgen van zelfbestuur te bespoedigen.

Schrijver gelooft, dat de I.E.V.'ers eenmaal hiertoe zullen overgaan, wanneer zij zich van psitie goed bewust zijn. Alleen vreest hij, dat w neer zij er te lang mee wachten, de kloof welke schen de verschillende rassen ontstaan is, te gr zal zijn en dat samenwerking zeer moeilijk worden.

Inlandsche Padvinderij.

Een schrijver in de *Darmo Kondo* (nationalistis te Solo zegt zeer getroffen te zijn door hetgeen op het Jong-Java-padvinderijcongres heeft a schouwd. Uitvoerig vertelt hij, dat de wenschen dr. Permadi uit Semarang verwezenlijking heb gevonden, dat de Indonesische jeugd de trots van vaderland zal worden. De padvinderijwet en and plichten schijnen wel in overeenstemming te met de Indonesische geaardheid. Weliswaar zijn enkele dingen, zooals de omgang van de padvin en padvindsters, die, nog nieuw zijnde, nog overal kunnen worden goedgekeurd, maar verw kan toch wel worden dat men er ten slotte kwaad in gaat zien. Dan is de verhouding van leiders tot de padvinders heel goed; men heeft de verhouding van een ouderen tot een jonge broeder, dus niet die van een officier tot zijn daten.

Javaansche kolonisatie ter Oostkust van Sumatra

In de *Bintang Timoer* van 9 Augustus te Wel vreden, komen van een redacteur ter Oostkust Sumatra eenige mededeelingen voor over de kolo satie van Javanen aldaar.

De schrijver zet uiteen dat er drie soorten kolonisatie bestaan: die door de ondernemingen, door de Regeering in het leven geroepen en kolo satie op initiatief van de Inheemschen zelven.

De eerste soort veroordeelt schrijver, daar hij niets anders dan *gedwongen* kolonisatie in kan zi de ondernemingen hebben wel fraaie woningen gezet, maar de bewoners zijn aan allerlei bepalin gebonden; als zij niet op de ondernemingen wil werken, worden zij uit de huizen gezet en gep sionneerden die er wonen mogen niet voor een dere maatschappij werken.

De Gouvernements-kolonisaties zijn beter, doch te Pematang Bandar ligt te ver van de kota, zoo de kolonisten er niet heen kunnen om hun br te verdienen en zich ook liever vestigen op de r ber-onderneming van het landschapshoofd, waar *f* 14.— tot *f* 18.— kunnen verdienen met vrije ning. Met de Gouvernementskolonisatie te Kar Asem en Karang Redjo, slechts 6 K.M. van Pe tang Siantar gelegen, gaat het uitstekend, zoo dat onder leiding van Boedi Oetomo in Decem 1927 een dessaschool kon worden opgericht. Een wijs dat kolonisatie nabij de groote steden best gelijk is. Door bemiddeling van den B.V.D. van meloengoen zijn de kolonisten in staat gesteld tegen afbetaling karbouwen te koopen. Veel lof k toe aan den mantri der kolonisatie aldaar.

Het best geslaagd vindt schrijver echter de ko nisatie uit vrijen wil, volgens hem de „ongedwon kolonisatie", waarbij de kolonisten zich verzeke van een *grant* van den Sultan voor een stuk woes grond, liefst in de nabijheid van steden of onder mingen.

Hij noemt o.m. de kolonisatie van Boedi Oeto te Koeala Piasa, nabij de onderneming Haboko; zijn daar nu kolonisten in het bezit van tuinen 4-jarige para-rubber en de padi staat er prach De menschen kunnen den grond van den Sult krijgen onder voorwaarde, dat zij dien binnen 6 12 maanden ontgonnen moeten hebben.

In een vervolg op zijn artikel over dit onderw wijst de schrijver op een verschil in de geaardh van het grondbezit op Java en ter Oostkust van Su matra, hetgeen van groot belang is bij de kolonisati Ter Oostkust n.l. heeft men niet het vaste grondbe der bevolking van Java, dat haar slechts door ont eigening ten algemeenen nutte en zulks bij rechte lijk vonnis, kan worden ontnomen, doch de grond in de zelfbesturende landschappen op de Oostku

blijft het eigendom van de vorsten; men kan een z.g. Sultans-grant krijgen, doch de Sultan kan ten allen tijde den grond weer opeischen als hij dien voor andere doeleinden noodig heeft. Voor de kampoengs heeft men Controleurs-grants.

Schrijver ziet hierin echter voor de vrije kolonisatie een bezwaar en ter ondervanging daarvan geeft hij aan de Javaansche immigranten den raad ook op Sultansgrond te blijven wonen, opdat zij gerekend zullen worden tot de onderdanen van den zelfbestuurder en hun aandeel kunnen krijgen bij de op gezette tijden gehouden uitdeeling van gronden door den zelfbestuurder, de z.g. sanah penoenggoel. Aan het Gouvernement vraagt schrijver of zij ten deze nieuwe regelingen zou willen treffen, in verband met de aanstaande afschaffing van de poenale sanctie.

Oost- en West-Ind. Literat.-Overzicht.

Literatuur betreffende de Molukken.

Als uitgave van het Molukken-Instituut is verschenen een „Overzicht van de literatuur betreffende de Molukken", samengesteld door den Archivaris van genoemde instelling, den heer W. Ruinen.

Het zeer omvangrijke werk (XXI en 766 blz. druks) heeft betrekking op het tijdvak 1550—1921; hetgeen na dat jaar werd gepubliceerd is buiten beschouwing gelaten en bestemd voor een later uit te geven tweede deel. De kolossale uitgebreidheid der Molukken-literatuur [1]) en de moeilijkheden verbonden aan het opsporen van de in tallooze boeken en periodieken verscholen gegevens zijn de hoofdoorzaak dat het werk eerst thans is uitgekomen. Bovendien had de hr. Ruinen zijn arbeid aanvankelijk veel ruimer opgevat door, een zee van tijd kostende, aanteekeningen te maken uit de Ned.-Ind. Plakaatboeken, de Daghregisters van het Kasteel Batavia, de Koloniale Verslagen, de Handelingen van de Staten-Generaal enz. enz., doch inziende dat het Overzicht daardoor al te omvangrijk zou worden, zag hij van eene publicatie dier gegevens af.

Zooals het werk het licht heeft gezien, bestaat het uit drie gedeelten of hoofdstukken: A. Afzonderlijke geschriften, die uitsluitend of overwegend op de Molukken betrekking hebben; B. Tijdschriftartikelen; en C. Gegevens uit boeken over de Molukken, die niet uitsluitend over deze eilanden handelen. In elk van deze hoofdstukken zijn de boeken chronologisch gerangschikt en doorloopend genummerd. (A. telt 156, B. 1603 en C. 439 nummers).

De bewerker heeft zich niet bepaald tot het vermelden der titels zonder meer, doch — en hierin schuilt de grootste verdienste van het werk — op iederen titel laat hij een meer of minder uitvoerige omschrijving van den inhoud volgen, waaruit ten duidelijkste blijkt, dat hij *alles* wat hem onder oogen is gekomen, *heeft doorgelezen*. Bovendien vermeldt de hr. R. levensbijzonderheden van verschillende schrijvers, welke de beteekenis zijner toelichtingen nog aanmerkelijk verhoogen.

Een uitmuntend hulpmiddel om *spoedig* een bepaalden schrijver of een bepaald onderwerp te vinden in de duizenden titels vormt het uitvoerig en zeer practisch ingerichte Register achteraan, hetwelk o.i. als model kan dienen voor dergelijke bibliographische uitgaven.

De heer Ruinen heeft met zijn literatuur-overzicht — vrucht van jaren en jaren inspannenden, onverpoosd voortgezetten arbeid — hoogst verdienstelijk werk verricht, waarvan de vruchten geplukt zullen worden door allen, die in een of ander opzicht studie maken van de interessante eilandengroepen, waar de grondslag werd gelegd van Neêrland's koloniaal rijk in den Indischen Archipel.

Naar aanleiding van „Over een Javaansch schilder".

Het Nr. van 25 Aug. jl. van het weekblad „De Indische Post" bevat eene beschouwing over den Javaanschen kunstschilder Raden Saleh († te Buitenzorg op 23 April 1880), waarin een beknopt overzicht wordt gegeven van diens merkwaardigen levensloop en de aandacht gevestigd op zijne verdiensten als landschaps- en dierenschilder, terwijl, als historische bijzonderheid wordt uitgeweid over eene gebeurtenis welke indertijd Raden Saleh diep heeft gegriefd, nl. dat men op buitengewoon onhebbelijke wijze en onrechtvaardig zijn naam betrokken heeft in de onlusten in het Bekassische in het jaar 1869.

Schrijver, de hr. Van der Kop ontleent zijn bronnen aan den Catalogus, welke verscheen ter gelegenheid van de Int. tentoonstelling te Amsterdam in 1883, zoomede aan een stuk in het Tijdschrift voor Ned.-Indië van 1873; andere stonden hem niet ten dienste, zelfs vond hij in de „toch zoo uitgebreide bibliotheek van het Bataviaasch Genootschap" te Weltevreden niets wat ook maar eenig licht zou kunnen verschaffen over Raden Saleh's leven en werken.

Het lijkt wellicht te bout gesproken, maar toch durven we beweren dat de heer Van der Kop in genoemde bibliotheek niet goed heeft uitgekeken en er verschillende geschriften had kunnen raadplegen, welke stof te over bevatten voor een meer actueel artikel.

In de eerste plaats noemen we dan een opstel over Raden Saleh, onderteekend G. G. v. d. K., in het enkele jaren geleden gestaakte en te Weltevreden verschijnend weekblad „De Taak", jaarg. III, 1919-20, bl. 215 vgg., Aangezien naar we vermoeden die G. G. v. d. K. in „De Taak" en Van der Kop in „De Indische Post" een en dezelfde persoon is, moet de schrijver volgens onzen gedachtengang zijn goede redenen gehad hebben om niet te verwijzen naar het 7 jaar vroeger verschenen Taak-artikel, dat overigens een merkwaardige overeenkomst vertoont met het Ind. Post-artikel, in die mate zelfs dat den heer Van der Kop zonder gewetensbezwaar plagiaat kan worden verweten, wanneer hij niet tevens G. G. v. d. K. mocht zijn.

Verder laten we hier volgen de titels van eenige andere bijdragen, waarvan sommige zeer interessant en van illustraties voorzien, alle van veel jonger datum dan de gegevens waarover de hr. Van der Kop beschikte en ongetwijfeld — evenals „De Taak" — aanwezig in de bibliotheek van het Bataviaasch Genootschap. Namelijk:

Een Javaansch schilder (Raden Saleh), door S. Kalff (Eigen Haard. 1909, bl. 807). — Bij het 100e geboortejaar van Raden Saleh, door R. M. Noto Soeroto. (Het Ned. Ind. Huis Oud en Nieuw. No. 3, Jan. 1914, bl. 219). — Raden Saleh, vermaard schilder, door Bintang Djaoeh = J. F. L. de Balbian Verster (Tijdschr. v. d. vooruitstrevenden Javaan. No. 2, Oct. 1909). — Het graf van Raden Saleh (De Reflector. 1921, bl. 998). — Raden Saleh als portretschilder, door J. Th. Petrus Blumberger. (Ned.-Indië Oud en Nieuw. jaarg. VII, 1922-23, bl. 321). — Raden Saleh, door V. I. van de Wall. (D'Orient. 1925, No. 27). — Het graf van Raden Saleh (Indische Verlofganger, 16 Oct. 1925).

Waneer de lezers van des heeren Kop's artikel in de Ind. Post zich de moeite willen getroosten ook kennis te nemen van dit aanvullend bronnenmateriaal, zullen ze ongetwijfeld een meer volledig beeld verkrijgen van het bewogen leven van Raden Saleh en van zijn vermaard schilderstalent.

Herdenking van Dr. G. P. Rouffaer.

Toen den 8en Januari van dit jaar Dr. G. P. Rouffaer verlost werd van zijn langdurig lichamelijk en — in den laatsten tijd helaas ook — geestelijk lijden, wijdde een zijner intiemste vrienden, de heer J. W. Teillers, in het *Kol. Weekbl.* van den 12en d.a.v. een naar vorm en inhoud voortreffelijk woord aan de nagedachtenis van dien geleerde. Later kwam een van groote waardeering getuigend artikel van Prof. J. C. van Eerde in het Tijdschr. Kon Ned. Aardr. Gen., weldra gevolgd door een in het tijdschr. Djawa opgenomen bijdrage van een der jongere vereerders van Dr. Rouffaer, nl. Dr. W. F. Stutterheim.

En thans heeft Prof. Dr. N. J. Krom de kroon op dit werk van piëteit gezet met eene aan Dr. R. gewijde uitvoerige studie, in de juist verschenen afl. 2/3 van deel 84 der Bijdragen v. h. Kon. Instituut v. d. Taal-, Land- en Volkenk. v. Ned.-Indië. Deze doorwrochte studie geeft een verrassend juisten kijk op het rijke, welbestede leven van Dr. Rouffaer; zijn merkwaardige persoonlijkheid, de beteekenis van zijn veelzijdige kennis en hartstochtelijken drang naar wetenschappelijk onderzoek, in het bijzonder wat betreft den Indischen Archipel, worden door Prof. Krom in het helderste daglicht gesteld.

Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenk. v. N.-Indië.

Behalve bovengenoemde, door 2 portretten verluchte, evensbeschrijving van Dr. Rouffaer, waaraan door W. C. Muller is toegevoegd eene opgave zijner talrijke geschriften, bevat afl. 2/3 van dl. 84 der Bijdragen eene verhandeling van den heer J. Fortgens, getiteld: Grammatikale aanteekeningen van het Tabaroesch (een der op Halmaheira gesproken talen), Tabaroesche volksverhalen en raadsels. — Verder zijn er in afgedrukt Notulen van gehouden Bestuursvergaderingen en als los Bijvoegsel No. 3 der literatuuropgave voor het adatrecht, aansluitende bij den tweeden druk (1927), der „Literatuurlijst voor het Adatrecht van Indonesië".

De Indische Post.

Het hoofdart. in het Nr. van 25 Aug. wijdt eene critische bespreking aan de redevoering welke R. M. Mr. Soeripto heeft gehouden voor het congres van het Nederl.-Indonesisch Verbond tijdens de I.T.A. te Arnhem. — De beschouwing over de in Indië te vormen Nederlandsch-Nationale Partij (waar van de Ind. Post een verklaard voorstander is), wordt in dit Nr. voortgezet maar nog niet beëindigd. — De hr. Van der Kop schrijft over den Javaansche kunstschilder Raden Saleh (overl. 23 April 1880 te Buitenzorg). [Zie boven]. — Verder bevat genoemd Nr. o.m. nog een bijdrage van Dr. E. H. H(ermans) over het ziekenhuis voor scheeps- en tropische ziekten te Rotterdam en het vervolg van „Meditaties van een H.B.S.'er over de Indische Tentoonstelling te Arnhem."

Tropisch Nederland.

Afl. 11 (van 21 Sept.) bevat weder een vervolg der artikelenreeks van Prof. Dr. A. W. Nieuwenhuis over de onrust in Indië (meer in het bijzonder ten opzichte van Sumatra's Westkust) en hare oorzaken. — Vergane grootheid is de titel eener geïll. bijdrage van den hr. C. K. Kesler, waarin eene beschrijving wordt gegeven van de bovenwindsche eilanden St. Martin, St. Eustatius en Saba enz. — Dr. Z. Kamerling vervolgt zijn beschouwingen, getiteld Van Natuur tot Kultuur; thans behandelt schr. de nootmuskaat en foelie als vrije cultuur. — Ten slotte brengt deze afl. weder een artikel van Ir. W. Spoon over invoer van doerian-vruchten in Nederland.

De Indische Mercuur.

No. 39 (26 Sept.). Ned.-Indië op de XIXe Nederlandsche Jaarbeurs, 4—13 Sept. 1928, door Ir. W. L. Utermark (met afb.). — Positie van de Javasuiker, door Dr. H. C. Prinsen Geerligs. — Achteruitgang van den uitvoer van Nederland naar Ned.-Indië (ontleend aan het Weekbericht van de Handelsvereeniging te Soerabaja). — Kultuurberichten. — Kleine mededeelingen. — Financieele berichten en verslagen, zoomede de overige vaste rubrieken. — De afd. Handelsmuseum van het Kol. Instituut geeft een literatuur-opgave van oliën, vetten en wassen.

De Indische Culturen.

Uit den inhoud van No. 16 (16 Aug.). Eenige zeldzame Papaya's, door Prof. Dr. J. C. Th. Uphof (met afb.). — Nieuwe onderzoekingen over het toprot van den klapper, door Dr. C. J. J. van Hall. — Normalisatie. Vereenvoudiging en doeltreffendheid, door M. A. J. Kelling. — Latex in de industrie, door Dr. Ir. K. Geisler. — Het rubberprobleem, door Dr. E. A. Hauser.

De Indische Verlofganger.

In het Nr. van 28 Sept. schrijft de hr. S. Kalff over het West-Indische Huis te Amsterdam, thans nog aanwezig aldaar, maar door verbouwing a. a. zoodanig veranderd, dat het met het oorspronkelijke gebouw, uit het begin der 17e eeuw, zooals men dat uit oude gravures kent, niet veel meer gemeen heeft [2]). — De heer Fred. Oudschans Dentz publiceert historische levensbijzonderheden over het geslacht De Friderici, in het bijzonder over J. F. de Friderici, die in Suriname als vaandrig zijn loopbaan aanving en het tot Gouverneur heeft gebracht.

* * *

De belastingdruk in Nederlandsch-Indië (slot), door H. J. van Brink (Econ.-Statistische Berichten, 26 Sept.).

De verkoop van de Java-suiker, door Dr. H. C. Prinsen Geerligs. — De beteekenis van Ned.-Indië als exportgebied van landbouwproductie. (In- en Uitvoer, 24 Sept.).

Overzicht van den economischen toestand der Oostkust van Sumatra gedurende het eerste halfjaar van 1928. (Mededeelingen van de Handelsvereeniging te Medan, 15 Aug.).

La signification des Indes Néerlandaises commē domaine pré-historique (Institut International d'Anthropologie IIe Session. Amsterdam, 20-29 Sept. 1927). Paris, E. Nourry, 1928.

---

[1]) Reeds in 1663 schreef, gelijk de heer Ruinen in zijn voorbericht opmerkt, Livinus Bor in zijn werk: Amboinsche Oorlogen enz.: „D'Amboinsche schrifturen (zijn) door verloop van tijd to so groot een hoop aangegroeid, dat ik den radsten lezer een rond jaar stel, om deselve met andacht t'herkauwen".

[2]) Het is hier een geschikte gelegenheid om nog eens de aandacht te vestigen op het mooi geïllustreerde werk: De gebouwen van de Oost- en van de West-Indische Compagnie in Nederland. (Utrecht, A. Oosthoek, 1928).

Suriname.

Het *Handelsblad* van 27 September ontving van zijn Berlijnschen berichtgever een telefoonbericht inhoudende dat de „Voss. Ztg." een artikel van Franz Lehnhoff publiceert onder het opschrift „Voorzichtig met Suriname", waarin de schrijver de Duitsche kolonisten waarschuwt toch vooral geen al te hooge verwachtingen van Suriname te koesteren. Lehnhoff deelt mede, dat het Suriname syndicaat reeds weder in liquidatie is gegaan. De voorzitter van het syndicaat, dr. Hahl deelde den schrijver mee de leiding van het syndicaat te hebben overgedragen aan „Nederlandsche belanghebbenden". Het syndicaat heeft den planter Josef Loag naar Suriname gezonden ten einde daar ter plaatse den toestand te bestudeeren. Ondanks de uiterst optimistische rapporten van Loag heeft het syndicaat het intusschen geraden geacht toch maar liever niet in Suriname te beginnen.

Dr. Hahl verklaarde den schrijver dat eigenlijk alleen koffie-ondernemingen in Suriname succes beloofden, niet echter de aanplant van andere koloniale producten als cacao, enz.

Lehnhoff weet echter mede te deelen dat de Surinaamsche koffie in de rapporten van het Departements Landbouwproefstation zeer ongunstig beoordeeld wordt.

„Indien er in Suriname werkelijk iets was te halen", zegt hij, zouden de Hollanders dat zelf wel hebben gedaan. Maar met Suriname weten zelfs de Hollanders met hun rijke koloniale ervaring niets te beginnen. De schrijver spreekt ten slotte de hoop uit dat de Duitsche autoriteiten alles zullen doen om de oud-kolonisten voor nieuwe teleurstellingen te bewaren.

Het *Handelsblad* erkent dat wij de kritiek op onze lijdzaamheid in zake Suriname helaas moeten aanvaarden, maar bestrijdt de onjuiste bewering dat het Landbouwproefstation te Paramaribo „zeer ongunstig" zou oordeelen over de Surinaamsche koffie.

De prijs der Surinaamsche (Liberia)-koffie en de productie laten weinig te wenschen over.

Wat cacao betreft, staat het nog allerminst vast, dat de cultuur op wat hoogere gronden niet een succes zou zijn.

Het *Handelsblad* vestigt, in verband met het vorenstaande, opnieuw de aandacht op de wenschelijkheid het Landbouwproefstation beter te bezetten. De Gouverneur heeft reeds een stap in die richting gedaan.

„Dr. Rutgers doet reeds in de eerste begrooting waarop hij invloed oefende blijken, dat hij inziet hoezeer bij ons de zuinigheid de wijsheid bedrogen heeft op dit stuk en wij mogen dus hopen, dat hij met eigen ervaring uit Oost-Indië en die van de Engelsche buren voor oogen, aan deze zeer belangrijke zijde van het Surinaamsche vraagstuk aandacht zal wijden."

Tegen „versobering" op dit gebied hebben wij meermalen in dit weekblad gewaarschuwd.

De beweringen van Lehnhoff en van Dr. Hahl bevreemden ons nu zij gepubliceerd worden na de interessante studiën over Suriname in *Der Kolonialdeutsche* van 15 Augustus, 1 en 15 September. De arartikelen worden voortgezet.

Zou het niet op den weg liggen van den Ondernemersraad voor Suriname in de „Vossische Zeitung" zelf op te komen tegen de beweringen van Lehnhoff en Dr. Hahl?

* * *

Het *Handelsblad* van 28 September ontving van zijn berichtgever te Berlijn dit telefoonbericht:

„Het Rijksbureau voor Emigratie zal, op grond van het materiaal waarover dit bureau beschikt, aan personen, die naar Suriname willen emigreeren, dringend den raad geven, daarvan af te zien."

* * *

Van Mr. Paul Catz in *De Telegraaf* van 19 September, eerste ochtendblad, een zeer interessant artikel over „de trommentaal der Goudkust". Geen Morseteekens doch zoogenaamde Tympanophonic. Benadering der menschelijke stem en taal door twee ververschillende afgestemde trommels.

„Een der voor blanken ondoorgrondelijke uitingen der negercultuur, — aldus Mr. Catz — eene waarvoor onze zintuigen blijkbaar niet voldoende zijn, doch waarvoor een zesde zintuig vereischt is, dat de meesten onzer niet bezitten is de trommeltaal, waaromtrent fantastische geruchten tot voor korten tijd de ronde deden. Men beweerde, dat de Afrikaansche negers in staat waren, door middel hunner trommels berichten over het geheele continent te verspreiden, even vlug als, ja wellicht nog vlugger dan door middel der telegrafie. Deze beweringen kwamen uit het brein van hen, die den waren aard dezer trommeltaal niet verstonden. Het is eerst sinds enkele jaren, dat de beteekenis van dit communicatiemiddel tot zijn ware proporties werd teruggebracht, in hoofdzaak ten gevolge van de grondige onderzoekingen van den Britschen kapitein R. S. Rattray, een der beste kenners der primitieve negercultuur".

Daar de Boschnegers in Suriname ook de trommeltaal gebruiken om berichten rond te zenden zou het aanbeveling verdienen daar te onderzoeken of de verklaring die Rattray, in zijn boek *Ashanti* daarvan geeft ook voor Suriname opgaat. In de eerste plaats of daar ook twee trommels gebruikt worden en, zoo de Boschnegers geen afgesproken teekens geven, maar „tympanophonic" aanwenden, welke taal zij daarbij gebruiken, hun eigen Negerengelsch of nog bij de stammen voortlevende Afrikaansche woorden.

* * *

Op het dezer dagen te Zeist gehouden zendingsfeest der Evangelische Broedergemeente heeft de oud-Gouverneur Staal de koloniale politiek ten opzichte van de West scherp gehekeld: Nederland verwaarloost, zoo zeide hij, zijn nationalen plicht ten deze op schromelijke wijze. Er wordt wel wat gedaan door de regeering, maar men houdt niet vol. Men poot wel een kersepit, maar verwacht 'n perzikenboom te zien opgroeien. Gelukt dit niet, dan staakt men zijn pogingen maar weer; het is een rekensommetjemanie, waardoor men beheerscht wordt. Door deze politiek wordt ook het zendingswerk der Broedergemeente geschaad.

Ds. J. M Lindeyer, Luth. predikant te Purmerend, sprak over: „Indrukken, opgedaan als vlootpredikant in de West" en gewaagde daarbij met veel lof van het werk der Broedergemeente.

Zendeling L. Schütz, oud-inspecteur der Herrnhutter scholen in Suriname, besprak het Chr. onderwijs aldaar en stelde in het licht, dat ook dit werk, dat ondanks de grootst mogelijke zuinigheid toch nog *f* 15.000 te kort per jaar deed zien, aller steun dringend noodig heeft. De eigen onderwijzers gingen daarin reeds voor door vrijwillig tot soms 10 pCt. van hun salaris af te staan.

Dr. Lammerts van Bueren, predikant-directeur der Zettersche inrichtingen, sprak het slotwoord.

Des avonds zijn in een plechtigen dienst drie zusters-onderwijzeressen afgevaardigd, bestemd voor de scholen in Suriname, n.l. de dames J. Jellema, W. Uytenhoudt en I. Gloël uit Berlijn. Alle drie traden toe als lid der Broedergemeente, in welker dienst zij zich stelden. Met koraalmuziek is dit eerste zendingsfeest in het nieuw ingetreden tijdperk besloten.

* * *

In „*De Indische Verlofganger*" van 28 September schrijft de heer Fred. Oudeschans Dentz zeer sympathiek over „het geslacht de Friderici" en geeft daarbij een portret van Gouverneur de Friderici.

Toevallig schrijft in het September-nummer van *De West-Indische Gids* de heer S. Kalff ook over de Friderici.

* * *

Onder de correctie:

„De Telegraaf" van 2 October, tweede ochtendblad, heeft van het artikel in de „Voss. Ztg." mededeeling gedaan aan Mr. Dr. C. F. Schoch, die zeide dat de mededeelingen van Lehnhoff grootendeels geheel onjuist zijn. De Duitsche concessie gaat *wel degelijk door*. De heer Hahl heeft nog zitting in de commissie van het Duitsche syndicaat.

Curaçao,

Curaçaosche leergang.

Voor zoover Curaçao betreft, zij hier gewezen op een nieuwe instelling, die onder den naam van Westindischen leergang is in het leven geroepen. Het is niet moeilijk onder de onderteekenaars van het prospectus als den vader van dit plan aan te wijzen den Rotterdamschen rechter Mr. F. G. Schalkwijk, die in *De West-Indische Gids* een anderhalf jaar geleden over de opleiding der West-Indische ambtenaren schreef.

In het prospectus, waaraan reeds op een andere plaats in dit Nr. van het K. W. het een en ander ontleend is, lezen wij:

„De bevolking van Curaçao is minder [dan die in Suriname] rijk in verscheidenheid van ras en opvattingen. Doch het gebruik van het Papiamento als omgangstaal in alle kringen der Benedenwindsche eilanden eischt, dat de Hollander, die daar een werkkring zoekt, zich althans eenigermate de volkstaal eigen maakt, wil het hem mogelijk zijn de bevolking te begrijpen en met haar mede te leven.

Kennis van de Spaansche taal voor den Hollander op de Benedenwindsche eilanden is, zoo al niet onontbeerlijk, dan toch een nuttig instrument in den omgang met de vele bewoners uit de omliggende Zuid-Amerikaansche republieken, die op Curaçao wonen en met wie Bestuur en rechtspraak voortdurend in aanraking komen. „Het is moeilijk „te berekenen hoeveel misverstand, bitterheid en „wantrouwen voortkomt uit onvoldoende kennis „der levende taal. Evenzeer is het waar, dat er „weinig dingen zijn, die sympathie en prestige in „den besten zin in zoo hooge mate bevorderen als „vertrouwdheid met de taal des lands. Want zulk „eene taalkennis leidt tot diepere belangstelling in „het volk, dat die taal spreekt, en tot een juister in„zicht in zijne behoeften en wenschen.""

Het dagblad „De Telegraaf"!

Wij herinneren ons, dat jaren geleden *De Telegraaf* zocht naar een naam voor een nieuwe rubriek, die zou bevatten mededeelingen, na het gezet zijn der „Laatste berichten" binnengekomen en toen met zeker welgevallen vertelde, dat de redactie was aan de hand gedaan als kopje „Uit het *Algemeen Handelsblad* van overmorgen". Het was zonder twijfel geestig. In die lijn voortwerkende, denken wij een rubriek te openen met het opschrift: „Langs een omweg over eenige w... naar *De Telegraaf*". Men oordeele over dit bericht in het meest gelezen dagblad van 27 September 1928 's morgens:

„Naar „De West" mededeelt, zou in de Venezolaansche provincie Falcon een revolutionnaire beweging zijn uitgebroken, die echter in de kiem gesmoord is. Het blad meent te weten, dat de leiders der beweging in een open boot zijn gevlucht en koers zetten naar het Nederlandsch eiland Aruba. De gouverneur van Curaçao zond echter een boot gewapend met zestien agenten van politie en machinegeweren, om de vluchtelingen op te vangen. Inderdaad zouden zij zijn gearresteerd en gevangen gehouden in afwachting van een nadere beschikking."

De West is, zooals onze lezers weten, een Surinaamsch blad, dat dit bericht waarschijnlijk heeft ontleend aan een Zuid-Amerikaansch blad of misschien wel aan de *Amigoe di Curaçao* van 11 Aug. 1928, die een week of 4 geleden hier te lande aankwam. *De Telegraaf* had het ook kunnen vinden in het *Koloniaal Weekblad* van 20 Sept. l.l.

Geschiedkundige sprokkelingen.

Vóór honderd jaar.

II.

Men vindt het verleden week gegeven uittreksel in het *Handelsblad* van 17 Sept. 1828. Daarop volgt nog:

„De in Nederland gevestigde *West-Indische Maatschappij*, kan alleen, naar mijn inzien, in den tegenwoordigen toestand van zaken, eenige verandering teweegbrengen, indien zij namelijk dit eiland, aan hetwelk de natuur zulk eene voordeelige ligging voor den Handel in Zuid-Amerika geschonken heeft, tot eene stapelplaats harer goederen maakt, om van hier speculatiën te doen naar Columbia, Centraal Amerika en Mexico. Doch ziet de *West-Indische Maatschappij* håre eigene belangen en die van Curaçao voorbij, en doet zij regtstreeks de verzendingen naar de havens van Zuid-Amerika, dan blijven ook de bovengenoemde gunstige maatregelen zonder eenige werking. — Om echter van de verrigtingen der *West-Indische Maatschappij* te dezer plaats de gewenschte uitwerking te verwachten, bestaat er nog eene andere zwarigheid, het is namelijk de ontstentenis van handelstractaten met de Zuid-Amerikaansche Staten, daar wij, zonder deze, steeds alle de voorregten zullen blijven missen, die andere natiën in de havens genieten, en alzoo niet met gelijk voordeel onzen Handel kunnen drijven en uitbreiden."

„(De schrijver van dezen brief was nog niet bewust dat Nederland reeds een handelsverdrag met Mexico heeft gesloten, en dat, — hetwelk te hopen en te verwachten is, — spoedig ook met de andere Staten zulke traktaten zullen aangegaan worden)."

Het tusschen haakjes geplaatste is blijkbaar een opmerking van het *Handelsblad*.

Uit den Verren Vreemde.

Het Leger des heils in het bagno.

Herhaaldelijk zijn de treurige toestanden besproken in het Fransche banningsoord Cayenne. Nu en dan heeft een bezoeker, verontwaardigd over zooveel ellende, zich met scherpe verwijten tot de Fransche regeering gewend. Commissiën, rapporten hebben de noodzakelijkheid van hervormingen of van het uitroeien van de schandelijke toestanden bepleit, het heeft alles niets of zeer weinig mogen baten. Waar misdadigers samen worden gebracht en de samenleving er op gericht is hen in toom te houden, is 't ondoenlijk gebleken orde en veiligheid te verzekeren zonder buitengewone dwangmiddelen toe te passen en daar spelen ook vele hartstochten een hoofdrol, die in een gewone samenleving als rotplekken geschuwd en verafschuwd worden. En toch, 't blijven menschen, die veroordeelden, en men blijft zich afvragen: kan 't niet anders? Is voor hen niets beters te bedenken? Zou, althans voor degenen, die beter willen, geen gunstiger kans geschapen kunnen worden?

Het Leger des heils wil 't nu beproeven. En waar dit zich aan een zaak wijdt staan de kansen van slagen, van althans iets ten goede te bereiken gunstig. Schrijvers en commissies besluiten doorgaans met een: ik heb gezegd wat ik te zeggen had; als de regeering er zich niets van aantrekt, kan ik er verder niets aan doen. Het Leger des heils pakt daarentegen zelf aan. Kan 't geen groote resultaten bereiken dan voelt 't zich met kleine ook al gelukkig. Stuit het bij den aanvang op moeilijkheden, onverschilligheid, tegenwerking, dan volhardt 't in de hoop op later.

Nu heeft vaandrig Péan een bezoek aan Cayenne gebracht, waar hij met de veroordeelden heeft gesproken. Na terugkeer heeft hij aan het hoofdkwartier van het Leger des heils te Parijs een rapport ingediend met een werkplan. Hij heeft de kampen der verbannenen te St. Laurent en te St. Jean du Maroni bezocht. Zijn onderzoek had vooral betrekking op de libérés, dat zijn veroordeelden, die hun straftijd hebben volbracht, maar zij mogen dan niet in de gewone maatschappij terugkeeren, doch moeten in Cayenne blijven, waar hun een betrekkelijke groote mate van bewegingsvrijheid is gegeven. Hun aantal is ongeveer 3000, maar hun levenslot mist alles wat aan 't leven waarde geeft. Het Leger des heils meent voor deze vrijgelatenen veel te kunnen doen.

De heer Péan wil er een nachtasyl stichten, een plaatsingbureau, waar werkgevers en werkzoekenden met elkander in aanraking worden gebracht, een landbouw- en nijverheidsinrichting waar wie wil werk kan vinden en leeren. Hij vleit zich met de hoop door die inrichting de terugkeer in de gewone wereld mogelijk te maken, waar de gewezen banneling dan onder het toezicht van het Leger des heils zou blijven staan. De regeering zou dit streven willen steunen.

De commissie—Simon.

Sir John Simon heeft in de Aldwych Club te Londen een rede gehouden, in verband met het vertrek zijner commissie op 27 Sept. naar Indië. Hij zeide, dat het Engelsche parlement een groote mate van verantwoordelijkheid zal moeten mededragen in de naaste toekomst voor de ontwikkeling der gebeurtenissen in Indië. Het was een hoopgevend verschijnsel, dat de Indische leiders, na hun aanvankelijk fellen tegenstand, voor het denkbeeld van samenwerking met zijn commissie gewonnen waren en dat in acht van de negen provinciën de Provinciale Raad tot instelling eener commissie van Indische deskundigen had willen meewerken. Het is de taak en de plicht onzer commissie het Engelsche volk en zijn parlement in te lichten over de werkelijke wenschen der inlandsche bevolking en die taak zullen wij nu, dank zij de samenwerking met hen die ons deze inlichtingen kunnen verschaffen, kunnen volbrengen. Wij zullen geen besluiten nemen, maar slechts een onderzoek instellen en rapporteeren en dit is nu ook in Indië goed begrepen. Omgekeerd dient het Engelsche volk nu ook te begrijpen, dat de wensch der inlanders naar een constitutioneele regeering niet langer verwaarloosd mag worden. Geen Engelschman mag zich beklagen, dat ook de Indiër wil profiteeren van de voordeelen eener eigen constitutioneele regeering en van de lessen onzer eigen parlementaire en staatsontwikkeling, die wij hem altijd als het ideaal hebben voorgehouden.

De *N. R. Ct.* voegde aan dit bericht toe:

Verwacht wordt, dat een centrale Indische commissie, voor een deel gekozen uit den Indischen Raad van State, voor een deel door den Onderkoning benoemd uit leden van de wetgevende vergadering, de commissie op haar reis door de provincies zal vergezellen.

In antwoord op een oproep der commissie, zijn ongeveer 500 memoranda binnengekomen en met

slechts zeer weinig uitzonderingen heeft bijna elke georganiseerde klasse van de Indische gemeenschap met grooten ijver en met nauwgezetheid gewerkt om aan de commissie haar inzichten te kennen te geven omtrent de bestaande constitutie en de in de toekomst te nemen maatregelen.

Emigratie naar Canada

In ons land heeft vertoefd Sir Henry Thornton, K. B. E., president van de National Eastern Railway. Hij stelde er prijs op tijdens zijn korte bezoek aan ons land een samenkomst te hebben met persvertegenwoordigers, die hij daartoe had uitgenoodigd op thee in hotel Des Indes.

In deze conferentie zette hij het doel zijner komst uiteen, er den nadruk op leggende, dat zijn bezoek vooral geldt de bevordering der emigratie en de bestudeering van het verkeer. In ons land heeft hij zich met de departementen van arbeid, handel en nijverheid en van waterstaat, alsmede met het bestuur der spoorwegen in verbinding gesteld.

Het doel der emigratie naar Canada, van Canadeesche zijde beschouwd, is zoowel het helpen van andere landen, die met hun bevolkingsoverschot geen raad weten, als het plaatsen van geschikte werkkrachten uit den vreemde, die de productie en de welvaart van Canada kunnen opvoeren en die in Canada een goeden werkkring kunnen vinden.

De heer Thornton begreep zeer goed, dat het niet alleen de vraag is of Canada gaarne vreemde immigranten tot zich trekt, maar dat het ook van belang is of Canada aan dezen een behoorlijken werkkring en een toekomst biedt. Canada is eigenlijk geen natie, het is een continent, dat aan twee oceanen ligt, bergen, wouden, groote meren, landbouw, industrie enz. heeft en op weg is het rijkste land der wereld te worden. Zijn rijkdom bestaat uit de minerale schatten, als goud, steenkool, nikkel, kobalt e.a., en uit water, dat een goedkoope electrische kracht levert.

Het spoorwegnet in Canada is daarbij zeer uitgebreid, hetgeen mede voor de vestiging van kolonisten van beteekenis is. Als zoodanig komen in aanmerking allen, die „a sound body and a sound mind" hebben, die bereid zijn te werken en zich aan de wetten des lands te onderwerpen. Dat zoowel de regeering als de Canadeesche spoorwegen de plaatsing van kolonisten bevorderen, o.a. door het beschikbaar stellen van land, is bekend.

Mededeelingen.

Van de Redactie.

Haagsch Comité 1929.

De door mejuffrouw G. J. W. Rueb ontworpen gedenkpenning, waarvan een bijzonder exemplaar aan H. M. de Koningin-Moeder zal worden aangeboden ter gelegenheid van haar Gouden Feest in Januari e.k., is thans verkrijgbaar gesteld. Het is de bedoeling de opbrengst te bestemmen voor een feestgave, welke op den dag van de herdenking aan zieken en misdeelden zal worden geschonken.

De penning kan schriftelijk aangevraagd worden bij den heer Ph. van Itallie, Waalsdorperweg 67, Den Haag. In brons à *f* 0.90, in zilver à *f* 6.75 — groote modellen resp. *f* 2.50 en *f* 15.

LUCHTPOST-WINTERDIENST.

Het Persbureau van het Hoofdbestuur der Posterijen en Telegrafie brengt het volgende onder Uwe aandacht:

Met ingang van 1 October a.s. wordt de ochtendluchtdienst op Parijs (waarop aansluit de luchtverbinding naar Marseille) opgeheven.

De aandacht wordt er op gevestigd, dat de correspondentie voor Britsch-Indië, Panang, Singapore en Ned.-Indië nu niet meer des Vrijdags per vliegtuig naar Marseille kan worden overgebracht ter doorzending met de schepen van de P. & O. lijn.

Van het Informatie-Bureau:

BESTEMD VOOR UITZENDING NAAR NED.-INDIE.

A. J. Swanevelt, Zaagmolenstraat 191b, Rotterdam.
J. W. F. H. Broeksma, Egmond aan Zee.
E. D. Lecluce, Kessel (L.)., Baarskamp.
A. H. Feberwee, Orionplantsoen 23, Amsterdam (N.).
G. Krol, Dijkstraat C 101, Appingedam.
Allen onderwijzer 2de kl. bij het O. L. O.

J. Eering, Onderwijzer bij het O.L.O., Liduinastraat 23a, Schiedam.
Mej. G. M. W. Erlee, Onderwijzeres 2e kl. b. h. O.L.O, Atjehstraat 84, 's-Gravenhage.
Mej. C. Dalhuijsen, Fred. Hendrikstraat 40, Utrecht.
Mej. C. Piet, Wilhelmina Gasthuis, Amsterdam.
Mej. A. van den Bergen, Ziekenhuis Tapijtweg, 's-Gravenhage.
Mej. M. Engel, Ziekenhuis Tapijtweg, 's-Gravenhage.
Mej. Z. W. Ooiman, Ziekenhuis Coolsingel, R'dam;
Mej. N. Schouten, Roode Kruis Ziekenhuis, 's-Gravenhage;
Mej. J. van der Gieszen, Roode Kruis Ziekenhuis, 's-Gravenhage;
Mej. G. J. Rockland, Wilhelminagasthuis, Amsterdam;
Mej. F. J. Mulder, Diaconessenhuis, Leeuwarden;
Mej. A. S. Sachse, Prov. Ziekenhuis, Santpoort;
Allen verpleegster 1e kl. bij den D.V.G.
J. J. J. van Agtmaal, Teteringenstraat 36, Breda.
G. J. Broekhoven, Wolphaartsdijk.
Beiden onderwijzer 2e kl. bij het O.E.L.O.
Mej. H. C. Wonder, Onderwijzeres 2e kl. b. h. O.L.O., Sweelinckstraat 210a, 's-Gravenhage.
G. van der Meulen, Onderwijzer 2e kl. b. h. O.L.O., Voorstraat 85a, Harlingen.
Ch. W. van Assum, Idem als voren, St. Anthonielaan 26, Arnhem.

OOST-INDISCHE AMBTENAREN MET VERLOF:

Mej. P. K. Liem, Onderwijzeres der 3e kl. b. h. O.E.L.O., Verspronckweg 113, Haarlem.
Mej. Ch. Ch. Benjamins, Adm. ambt. m. d. titel v. adj.-referendaris b. d. dienst v. d. Mijnbouw, Gr. Hertoginnelaan 250, 's-Gravenhage.
J. M. Wingelaar, Hoofdopzichter voor de Landsgebouwen, Weimarstraat 185, 's-Gravenhage.
H. Weijzig, Controleur der 2e cat. b. d. P.T.T.-dienst Obrechtstraat 235, 's-Gravenhage.
J. H. Leféber, Hoofdcommies b. d. Alg. kantoordienst v. h. Binnenlandsch Bestuur, Obrechtstraat 243, 's-Gravenhage.
C. J. van Ravenzwaaij, Leeraar a. d. Kon. Emmaschool te Soerabaya, p.a. A. J. Bouwmeester, Oosteinde, Papendrecht.
W. L. van Nugteren, Ingenieur der 2e kl. bij den Waterstaat en 's Lands Burgerlijke Openbare Werken, Pieter Bothstraat 25, 's-Gravenhage.
I. Segall, Gouv. arts der 1e kl. b. d. D.V.G., Denisgasse 11, Weenen XX.
W. J. Muller, Controleur der 1e kl. b. h. Binnenl. Best. Zadelstraat 19, Utrecht.
J. Nussy, Adj.-commies b. d. P.T.T.-dienst, Korte Waranda 31/b, Rotterdam.
H. L. von Grümbkow, Opzichter der 1e kl. b. d. P. T. T., Obrechtstraat 303, 's-Gravenhage.
Th. de Haas, Commies der 1e kl. b. d. P.T.T.-dienst Blois van Treslongstraat 8, 's-Gravenhage.
J. Heppener, Tijd. wnd. Insp. b. d. S.S. en Tr., Crabethstraat 37, Gouda.
G. H. de Heer, Europeesch tolk v. d. Japansche taal b. h. Dep. van Justitie, Hotel „Pomona", Molenstr. 's-Gravenhage.
K. L. Stofberg, Opzichter der 1e kl. bij den Waterstaat en 's Lands B.O.W., Bedano-Lugano-Zwitserl., Casa Juliana, p. a. W. K. Veenendaal.
H. Lastdrager, Wegenopzichter der 1e kl., b. d. dienst der Staatsspoor- en Tramwegen, Snelliusstraat 70, 's-Gravenhage.
Mej. U. M. Fruneaux, Tijd. wnd. commies b. d. S.S en Tr., Regentesselaan 26, 's-Gravenhage.
M. Reijnsent, Hoofdpol. opz. b. d. Alg. politie, Zandvoortstraat 38, Scheveningen.
A. E. Corbet, Alg. Ontv. der 3e kl. van 's Lands kas te Fort de Kock, 2e Sweelinckstr. 173, 's-Gravenhage.
Mej. M. J. Hansen, Onderwijzeres der 2e kl. b. h. O. E. L. O., de Perponcherstraat 119, 's-Gravenhage.
Mej. A. M. Schuitemaker, Onderwijzeres der 2e kl. b. h. O.E.L.O., Zeeburgerdijk 74 I, Amsterdam.
H. H. A. Hartogh Neijs van de Lier, Ing. der 2e kl. bij den Waterstaat en 's Lands B.O.W., Wittevrouwesingel 14, Utrecht.
J. M. J. Haanraadts, Onderwijzer der 1e kl. b. h. O. E. L. O., Franklinstraat 96 I, 's-Gravenhage.
H. W. Berg, Insp. der 1e kl. b. d. P.T.T., v. Weede v. Dijkveldstr. 41, 's-Gravenhage.
C. A. Dunki Jacobs, Architect b. d. Waterstaat en 's Lands B.O.W., Copernicusstr. 53, 's-Gravenhage.
H. W. J. Schipper, Hoofdagent van politie 1e kl. in de residentie Pasoeroean, Tuinderstr. 71, R'dam.
F. Buis, Directeur der 1e Openbare M.U.L.O.-afd. der Alg. Middelb. school te Bandoeng; Stokroosplein 8 's-Gravenhage.
J. A. van Leeuwen, Hoofdpolitieopziener bij de Veldpolitie te Solok, Van Leeuwenhoekstraat 23a, Schiedam.
Mr. K. L. J. Enthoven, Hoofd v. d. afd. Rechtswezen en v. d. Weeskamerdienst v. h. Dep. van Justitie te Weltevreden, van Beverningkstraat 119, 's-Gravenhage.
W. G. Huber, Gedipl. techn. ambt. b. d. P.T.T.-dienst Rottenbach, Thüringen (Duitschland).
M. H. Brauns, Commies der 1e kl. b. d. P.T.T.-dienst Alberd. Thymstraat 16, Utrecht.

MET PENSIOEN.

Mej. B. A. Ch. Weehuizen, Directrice Normaalschool Inl. hulponderwijzeressen te Jogjakarta, Pension Iepenhoven, Bloemendaal.
G. D. van Ravenswaaij, Ass.-resident van Soekaboemi, Billitonstraat 26, 's-Gravenhage.
J. Ch. S. Fruneaux, Kantoorhoofd der controle bij den dienst der S.S. en Tramwegen, Regentesselaan 26, 's-Gravenhage.
F. G. Eberlijn, Tijd. hoofd der controle op het kantoor v. d. inspecteur, hoofd van den dienst der opiumregie, Wilgstraat 60, 's-Gravenhage.
B. Coops, Burgemeester van Bandoeng, p. a. Nederl. Handel Mij., Amsterdam.
A. R. F. Slooten, Hoofdcommies b. d. P.T.T.-dienst, Hotel du Commerce, Hoogstraat 173, Rotterdam.
W. A. Beck, Dirigeerend Off. v. Gez. 1e kl., Kwartellaan 12, 's-Gravenhage.
B. H. Franssen Herderschee, Majoor der Infanterie, Square Marguérite 14, Brussel.
F. L. W. Raedt van Oldenbarnevelt, Luit.-Kol. der Inf., Groot Hertoginnelaan 81, 's-Gravenhage.

AANGEWEZEN VOOR DE OPLEIDING ALS CA[...] AMBTENAAR VOOR CHINEESCHE ZAKEN.

A. F. P. Hulsewé, Nieuwe Hilversumscheweg 31, [...]sum.
F. J. M. E. Koppenol, Theresiastr. 103, 's-Gravenha[ge].
M. H. van der Valk, Warmonderweg 72, Oegstgee[st].

Mutatiestaat van 26 Sept. tot 3 October.

Nieuwe Leden: — Geïntroduceerd door:

Dr. L. J. de Rochemont, Oud Dirig. Off. v. Gez. N.-I. L., Amsterdam, Amstellaan 37 II. f 5 .... — Eigen aanmelding.
Joh. Huber Sr., Apeldoorn, Emmalaan 27. f 5 .... — Secretaris Afd. Apeldoorn.
J. Heskes, Tandarts, Apeldoorn, van Rhemensl. 5. f5.
M. J. T. Bos, Ontvanger Directe Belastingen, Apeldoorn, Frisolaan 19. f 5 .... — } den heer H. A. Schoonhoven te Apeldoorn.
H. C. Ad. Gransberg te Paija-Bakong (S.O.K.) f 5.— (rekent tot de Afd. Rotterdam) .... — Mej. A. K. Gransberg te Rotterdam.
B. J. J. Brons, Inspecteur der Levensverzekering Mij. R.V.S., Rotterdam, Henegouwerlaan 110. f 5.
Mr. J. Reinders, Arnhem, Burg. Weertstraat 34. f 5.
D. H. Ooms, Hengelo (O.), Wilbertstraat 13. f 5 (rekent tot de Afd. Twente).
W. J. Spaan, Oud Inspecteur b. h. Boschwezen in N.-I., Lochem, p. a. Familie Spaan. f 5.
A. Tetenburg, Oud Luit.-Kolonel N.-I. L., Lunteren, „Anna's huisje", Boschlaan 10. f 5.
J. B. A. Back, Hilversum, Pieter de Hooghlaan 83. f 5.
H. Bellers, Hilversum, Ruysdaellaan 21. f 5.
Ir. B. G. H. van der Jagt, Adviseerend Ingenieur, Den Haag, Thomsonlaan 15. f 5.
L. P. van Mourik, Oud Kapitein N.-I. L., Den Haag, H.T.O., Kamer 133, Laakkade 80. f 5.
G. J. van Rijsinge, Oudd Inspecteur E.L.O. in O.-I., Den Haag, Stokroosplein 22. f 5 .... — } Eigen aanmelding.
J. J. Coutinho, Ingenieur Siemens en Halske, Den Haag, p. a. Pension Kühnen, Sweelinckplein 46. f 5 — Secretaris Hoofdbestuur „Oost en West".
Mevr. A. Huygens-de Jong, Den Haag, François Valentijnstraat 126. f 5 .... — den heer F. van Peski te Den Haag.
J. H. Delgorge, Oud Hoofdinspecteur Opiumregie, Den Haag, Beeklaan 482. f 5 .... — den heer F. H. W. J. R. Logeman te Den Haag.
H. Loriaux, Den Haag, Sijzenlaan 26. f 5.
Mej. H. C. Friderighs, Den Haag, v. Lumeystr. 108. f 5 — } Secretaris Afd. Den Haag.
J. J. Bruins te Warffum (Fr.) f 5 .... — Administrateur „Oost en West".
E. Essed, Apotheker te Paramaribo. f 5.......... — den heer W. Meijer te Den Haag.

Afschrijven:

W. T. Klaare, Directeur Amerikaansche Petroleum Mij., Den Haag (overleden).
E. G. Wijntjes, Kolenhandelaar, Leiden, Haven 14.

Adresveranderingen:

F. E. Luitjes, van: Utrecht, Kemperstraat 8, terug naar: Nijmegen, Evertsenstraat 48.
F. H. Vodegel, Gep. O.-I. Ambtenaar en G. G. Vodegel, Jur. Stud., Nijmegen, van: Graafsche Weg 100, naar: Hatertsche Weg 99.
H. Heins, Onderwijzer 1e kl. m. v., van: Scheveningen, Berkenbosch Blokstraat 15, naar: Rotterdam, Nieuwe Binnenweg 154a. f 5.
Th. N. Muller, Gep. O.-I. Ambtenaar, van: Leiden, Koninginnelaan 44, naar: Den Haag, Akeleistr. 101. f 5.
E. H. Carpentier Alting, Den Haag, van: R. J. Schimmelpennincklaan 20, naar: Koningin Emmak. 173.
C. S. Gomm, Oud Kolonel N.-I. L., Den Haag, van: Juliana van Stolberglaan 46, naar: Van Beuningenstraat 4.
G. L. Hofland, Oud President Weeskamer, Den Haag, van: Sweelinckstraat 35, naar: Blankenburgstraat 70.
C. A. W. van Maanen, Alg. Ontv. m. v., Den Haag, van: Magnoliastr. 36, naar: Halleystr. 7.
Jhr. Dr. C. G. S. Sandberg, Den Haag, van: Willem v. Outhoornstr. 12b, naar: J. P. Coenstraat 19.
C. L. Tomson, Rijswijk (Z.-H.), van: Geestbrugweg 80, naar: Leeuwendaallaan 68.
D. J. W. Bijleveld, Genève, van: Rue de l'Ecole de Médecine, naar: Nouveau Boulevard 33.
E. L. K. Schmülling, Oud Ass.-Resident, van: Den Haag, Statenlaan 119, naar: Berlin, p.a. Hauptpostambt, Poste restante.
H. G. F. Jonker, Adm. Ambt. B.B., van: Den Haag, Oleanderlaan 85, naar: Weltevreden, p.a. Dep. van B. B.
C. Benit, Oud Inspecteur P.T.T., van: Haarlem, naar: Den Haag, van Weede van Dijkveldstr. 99. f 5.
Th. E. J. de Bie, 1ste Luitenant Inf. N.-I. L., Den Haag, van: De Ruyterstr. 77, naar: Heerengracht 52.
Prof. J. Grundel, van: Doorn, naar: Zeist, Platola[an ...]
E. J. van Son, Oud Kapitein N.-I. L., van: Epe, Sw[...]de Landaspark, naar: Villa Marina, Menton-[...] van A. M.
H. G. Korndörffer, van: Scheveningen, Neptun[us...] 152, naar: Den Haag, de Bruijnestraat 31.
E. H. de Nijs Bik, Ass.-Resident m. v., Den Haag, [...] Statenlaan 110, naar: p. a. Ned. Handel Mij., [...]terdijk 1.
J. G. van der Stoop, Ing. 1ste kl. B.O.W., Den H[aag], van: Oranjeplein 81, naar: Pension Marguerit[e ...] van Meerdervoort 281.
E. Vonck, W.-Ir., van: Scheveningen, Doornstra[at ...] naar: Den Haag, Stadhouderslaan 128.
Dr. F. C. Th. Lens, Arts, van: Bilthoven, Jan St[...]laan 4, naar: Den Haag, Surinamestr. 31. f 2.50.
Rud. J. O. Pronk, Oud Deliplater, van: Bussum, [...]laan 11, naar: Den Haag, Sweelinckplein 31. f 5.
P. de Jongh, van: Pangkalan-Brandan, naar: [Den] Haag, p. a. Bataafsche Petroleum Mij., Carel Bylandtlaan 30. f 10.
F. L. W. Raedt van Oldenbarnevelt, Oud Luit.-[Kol.] N.-I. L., van: Soerabaja, naar: Den Haag, Gr[oot] Hertoginnelaan 81. f 5.
H. Timmer, Administrateur onderng. „Soeka-Ra[...]", van: Tandjong-Balai, naar: Haarlem, Wouwerm[an]straat 104, p. a. A. I. Timmer. f 5.
J. Fabriek, van: Soemedang, naar: Cheribon, p[...] Veldpolitie.
Ph. C. A. J. Quanjer, Inspecteur Inlandsch Onderw[ijs], van: Medan, naar: Weltevreden, Kramat 176.
Mr. H. V. Monsanto, Oud Advocaat-Generaal in N[...], van: Den Haag, van Boetzelaerlaan 67, naar: V[...]burg, Broekslootkade 4.